

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1882. Andra Kammaren. N:o 38.

Onsdagen den 19 April.

Kl. 7 e. m.

fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Föredros Konstitutions-Utskottets Utlåtande N:o 5, i anledning af motioner om införande i Riksdagen af öppen omröstning.

*Om införande
Riksdagen
af öppen om-
röstning.*

Punkten 1.

Ledamoten af Första Kammaren Herr *Wallenberg* hade i motion, N:o 39, föreslagit, *dels* "att i stället för sista stycket i § 60 Riksdagsordningen må införas:

Omröstning skall ske öppet efter namnupprop. Befinnas rösterna lika delade, anses frågan förfallen, derest proposition om afslag af den väckta frågan ingått i samma omröstning, eljest afgöre talmannen;

att i sammanhang dermed § 75 Riksdagsordningen erhåller följande lydelse:

Vid alla val, hvilka alltid skola ske med slutna sedlar, iakttages etc. etc. likasom förut:

samt att § 65 senare delen, "för att vid sådan omröstning — — genast förstöras — — —" må ändras och erhålla följande lydelse:

Om vid sammanräkningen af de afgifna rösterna dessa befinnas lika delade, afgöre talmannen i Första Kammaren";

dels ock, att § 48 Riksdagsordningen måtte ändras derhän, att den öppna omröstningen äfven blefve regel i Utskotten, för hvilket ändamål berörda paragraf borde erhålla följande lydelse:

"Då inom Utskott omröstning företages, hvilket alltid bör ske öppet, och meningarne dervid blifva lika delade, så afgöre ordföranden;"

hvarförutan motionären anhållit, att Konstitutions-Utskottet, derest i någon annan paragraf af Riksdagsordningen någon jemkning skulle befinnas erforderlig, derom ville göra förslag, så att icke något måtte hindra den öppna omröstningens införande såsom grundsats.

Om införande
i Riksdagen
af öppen om-
röstning.
(Forts.)

Rörande nämnda motion hade Utskottet i förevarande punkt hemställt, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

Herr Jöns Persson yttrade: Jag har allt sedan den första riksdagen, jag bevistade, varit af den öfvertygelse att den öppna omröstningen vore någonting väl betänkt och något, som i en framtid borde komma att verka mycket godt. Det kan visserligen invändas, att man genom den slutna voteringen kan bättre rösta i enlighet med sin öfvertygelse, men jag vågar påstå att den, som icke eger så pass mycket mod, att han tors låta sitt handlingssätt komma till allmänhetens kännedom, den förtjenar i sanning icke att hedras med uppdraget att vara en folkets representant. Jag har sedermera blifvit allt mer och mer styrkt i min öfvertygelse om den öppna omröstningens företräde, och dertill har bidragit bland annat den omständigheten, att vid flera tillfällen skäl icke saknats att antaga det Riksdagens beslut skulle hafva utfallit helt annorlunda, än de gjort, derest öppen votering begagnats.

Jag yrkar bifall till motionärernas förslag.

Herr Fredenberg: Ehuru Första Kammaren redan afslagit de nu till behandling föreliggande motionerna om öppen omröstning i Riksdagen, skall detta icke hindra mig att med några ord angifva min ståndpunkt i denna viktiga fråga. Det allt mera ökade intresse, hvarmed allmänheten omfattar Riksdagens förhandlingar, berättigar den, enligt mitt förmenande, äfven till en klarare inblick i det sätt, hvarpå besluten här tillkomma. Men detta låter sig naturligtvis icke göra, så länge grundlagen tillåter hvarje riksdagsman att gömma sig bakom den slutna oansvariga voteringssedeln utan att behöfva angifva sin ställning till de under omröstning förekommande frågorna. Det har ofta blifvit sagdt, att den öppna omröstningen skulle bidra till att framkalla från hvarandra skarpt afsöndrade partibildningar inom Riksdagens särskilda Kamrar, men för min del hyser jag en alldeles motsatt åsigt, ty sjelfständigheten i det svenska folklynnat lyder icke något partikommando, så snart det strider mot dess öfvertygelse om hvad som är rätt, och derom kan det icke förnekas att våra förhandlingar vid riksdagen litet emellan bära tillräckligt vittnesbörd. Då jag dessutom anser att känslan af ansvar vid behandlingen af statens viktiga angelägenheter lätt kan slappas, om den får insvepa sig i hemlighetens mörker, så måste det utan tvifvel vara både nyttigt och behöfligt, att den också framträder i offentlighetens fulla belysning. Jag tror äfven, att, derest någon påtryckning vore att befara för den enskilde riksdagsmannen, vare sig uppifrån, från maktens höjder, eller nedifrån, från partier eller kommittenter, så skulle detta bättre motverkas genom den öppna omröstningen, än genom den slutna, hvilken senare lättare innebär en frestelse för den svage, att gå andras än den ärliga öfvertygelsens egna ärenden. Dessutom kan det ju vara nyttigt för Riksdagens egna medlemmar, att i en mängd olikartade och viktiga frågor genom den öppna omröstningen få lära känna hvarandras åsikter, om hvilka man nu i allmänhet sväfvat i temligen stor oviss-

het. I England, Frankrike, Belgien, Tyskland, Danmark och Norge begagnas den öppna omröstningen i nationalförsamlingen och anses der outhärlig, emedan offentligheten fordrar en man bakom ordet, och då moderation och lugn samt aktning för andras öfvertygelse mer än i andra länder varit utmärkande för den svenska Riksdagen, så bör det väl vara ännu mindre farligt här att införa denna offentlighet, som sätter landet i tillfälle att bedöma sina representanters verksamhet. Vår Riksdagsordning börjar sin 1:sta § med tillkännagifvandet att "Riksdagsmännen kunna i utöfningen af sin befattning icke bindas af andra föreskrifter än rikets grundlagar". Då häraf tydligt synes, att Riksdagsordningen icke allenast tillerkänner, utan äfven fordrar sjelfständighet hos hvarje representant, så måste man också i högsta grad ogilla, om tryck på riksdagsmännens sjelfständighet eger rum, vare sig detta tryck kommer ofvanifrån eller nerifrån, och allra minst erkänner jag rättmätigheten af de politiska katekesförhör, som valmännen, eller fraktioner deraf, i en eller annan trakt af landet sökt anställa med de föreslagna riksdagsmännen för att derigenom binda deras handlingsfrihet. Då jag emellertid erkänner, att valmännen äro i sin goda rätt, då de till riksdagsmän vilja utse personer, som bäst och mest motsvara majoritetens åsichter, så följer också deraf, att jag önskar en sjelfständig offentlighet i Riksdagens förhandlingar; och då den öppna voteringen är ett viktigt bidrag till denna offentlighet, enär genom densamma valmännen beredas tillfälle att på grundlagsenligt sätt granska sina förtroendemäns beslut och handlingar, så tror jag mig härmed hafva tillräckligt motiverat de sympatier och det intresse jag hyser för de båda motionerna. Sjelfständighet fostrar känsla af ansvar vid utöfvandet af det medborgerliga förtroendets högsta och viktigaste uppdrag, riksdagsmannakallet. Och ju mera lefvande denna känsla framträder i våra förhandlingar, desto säkrare skall också det nya statsskicket föra fosterlandet framåt till sann frihet och lycka.

Säkerligen måste vi alla medgifva, att representantkallet ingalunda är något lätt och lika litet ett lugnt och angenämt uppdrag, ty utan tvekan och människofruktan måste den offentlige mannen uttala sina åsichter, äfven om han befarar, att detta hans uttalande stöter dagens opinion för hufvudet, och han derföre kan få uppbära hårda förebräelser, men när detta icke så sällan inträffar, kan han, i medvetandet om att hafva följt sin öfvertygelse och sin pligt, trösta sig med, att han åt sig utvalt den bästa delen, sitt samvetes vittnesbörd.

Då jag icke gillar flera af de detaljbestämmelser för den öppna omröstningen, som finnas föreslagna i de båda motionerna, skulle jag helst önskat frågans återremitterande till Utskottet för ny och mera grundlig behandling, än den som hitintills kommit densamma till del; men enär detta icke gagnar till någonting, sedan Första Kammaren afslagit motionerna, så måste jag inskränka mig till att yrka bifall till desamma oförändrade, då det väl skall visa sig, i fall votering begäres, om, såsom Konstitutions-Utskottet förutsätter, denna Kammare, hvilken första gången framträder efter de nya valen förlidet år, hyser

*Om införande
i Riksdagen
af öppen om-
röstning.
(Forts.)*

Om införande i Riksdagen af öppen omröstning. (Forts.)

lika stor motvilja mot öppen omröstning i Riksdagen som flere af dess föregångare.

Herr *Magnusson* instämde med Herr *Fredenberg*.

Herr *Danielsson*: Jag skall icke förlänga diskussionen, ty under de fem riksdagar, som denna fråga varit föremål för behandling, har så mycket blifvit sagdt såsom skäl för och emot densamma, att jag för min del icke nu skall tillåta mig att upprepa det kända sagda i detta fall. Jag ber derföre endast att på de skäl, Utskottet anfört, få yrka bifall till dess afstyrkande hemställan.

Herr *Jöns Persson*: För att lugna dem, som möjligen anse det svårt att vid öppen omröstning skilja emellan paria vota, skall jag be att till protokollet få antecknad, att jag för min del anser, att vid lika röster beslutet kan bestämmas på ungefär samma sätt som nu vid gemensamma voteringar. Om t. ex. en särskild voteringsurna för detta ändamål anskaffas för denna Kammare och uti denna urna före voteringens början nedlägges ett visst antal förseglade voterings-sedlar lika många, exempelvis 10, af hvardera slaget, så vore ju frågan lätt och praktiskt afgjord derigenom att, sedan sedlarne blifvit väl omskakade, Talmannen uttoge en af dem, hvilken då komme att gifva utslagsrätten. Efter voteringens slut skulle man sedermera i urnan nedlägga en ny förseglad sedel af samma slag som den uttagne, så att vid hvarje voteringens början det funnes det bestämda antalet förseglade sedlar och lika många af hvardera slaget i denna urna, som för hvarje gång omskakas så, att sedlarne kunna anses vara väl blandade.

Öfverläggningen var härmed slutad. Enligt de meningar, som förekommit, gaf Herr Talmannen propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på yrkandet, att de i Herr Wallenbergs ifrågasvarande motion framlagda grundlagsändringsförslag måtte antagas att hvila till vidare grundlagsenlig behandling; och fann Herr Talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra meningen. Votering blef begärd, i anledning hvaraf en så lydande omröstningsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som bifaller hvad Konstitutions-Utskottet hemställt i 1:sta punkten af Utlåtandet N:o 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, antagit till hvilande i grundlagsenlig ordning sådan förändring i Riks-

dagsordningen, som af Herr Wallenberg i afgifven motion N:o 39, föreslagits.

*Omförande
i Riksdagen
af öppen om-
röstning.
(Forts.)*

Votering försiggick och visade 123 ja mot 53 nej; varande alltså Utskottets hemställan bifallen.

I *punkten 2* hade Utskottet yttrat sig öfver Herr *Petter Perssons* i Isie inom Andra Kammaren väckta motion N:o 34. I denna motion var föreslaget:

“att omröstning i Riksdagens båda Kamrar skall ske med öppna röstsedlar, å hvilka skola upptagas den röstandes namn.

Vid rösternas sammanräkning användas tryckta blanketter, indelade i kolumner, upptagande Kamrarnes ledamöters namn eller platsnummer samt linier så ordnade, att tvenne blanka rutor blifva på sidan af hvarje namn.

När votering anställes, inskrifves först den justerade voteringspropositionen, hvarefter, samtidigt vid hvarje röstsedels aflemnande, vid den röstandes namn å blanketten sättes en punkt eller ett streck, som i ena rutan bemärker ja och i den andra nej. (På så sätt blifva votering och sammanräkning af rösterna ungefär på en gång afslutade.)

Tabellen införes antingen i protokollet eller medföljer detsamma som bilaga.

Val verkställles som förut med slutna sedlar“;

hvarjemte motionären anhållit, att Utskottet måtte framlägga förslag till sådan ändring af vederbörliga paragrafer i Riksdagsordningen, att det med motionen afsedda syftet vunnes.

Och hade Utskottet hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter uppläsning af nämnda hemställan anförde

Herr *Petter Persson* i Isie: Jag har icke begärt ordet för att framställa något yrkande, då Konstitutions-Utskottet enhälligt afstyrkt min motion och ingen utsigt i öfrigt för närvarande förefinnes, att den skall vinna någon framgång; utan jag vill i stället blott göra en liten jemförelse mellan denna fråga om den öppna voteringen och den om utsträckning af den politiska rösträtten, hvilka båda frågor hafva med hvarandra ett visst sammanhang.

Det kraftigaste argument man plägar anföra mot den politiska rösträttens utsträckning, är, som man vet, det att många af dem, som hafva denna rösträtt, icke begagna sig af densamma. Men hvad är orsaken till detta förhållande? Jo, svaret på denna fråga ligger ganska nära: det är den slutna voteringen, som härtill är skulden, ity att valmännen icke veta på hvem de skola rösta, då de icke äro i stånd att hålla någon kontroll på representantens uppträdande inom Riksdagen. Väl finnes en och annan riksdagskandidat, som gör en så kallad politisk trosbekännelse, men det beror ju dock på valmännen, om de vilja tro hvad han behagar bekänna; de kunna icke kontrol-

*Om införande
i Riksdagen
af öppen om-
röstning.
(Forts.)*

lera om han infriar de förbindelser och löften, som han vid ett sådant tillfälle afgifvit.

Det som skulle kunna anföras och har blifvit muntligen anført i Utskottet mot min motion är det, att öppen omröstning på sätt jag föreslagit skulle kunna vara farlig för riksdagsmännen, då man väl kan antaga, att valmännen och allmänheten ej kunna hafva den insigt i politiska saker, att de förstå att bedöma alla de frågor, som förekomma, och följaktligen en representant skulle kunna få mottaga näsvisa frågor om hvarför han röstade så eller så i någon viss fråga. Han skulle kanske då ofta stå svarslös, emedan han ej komme ihåg de motiv, som föranledde honom att afgifva sin röst så som tabellen visade. Men härvid kan dock ej blifva någon fara, ty man kan väl förutsätta att den som såg efter på tabellen, som skulle medfölja riksdagens protokoll, huru hvar och en hade röstat, äfven skulle läsa samma protokoll och se alla de skäl och motskäl, som inom Kamrarne blifvit anförda och således i de flesta fall kunna sätta sig in i och bedöma de frågor som der blifvit behandlade.

En annan anmärkning mot mitt förslag är naturligtvis den, att tryckningskostnaderna skulle komma att gå till vida högre belopp än nu är fallet. Denna anmärkning betyder ingenting, ty deras antal, som komma att prenumerera på riksdagens protokoll, skulle utan tvifvel komma att öka sig så betydligt, att det skulle blifva vinst i stället för förlust för statsverket. Jag tillåter mig emellertid tro att trycket skall blifva så stort från valmännens sida vid nästa valperiod, att jag endast betraktar det som en tidsfråga, när öppen omröstning skall i båda Kamrarne blifva ett faktum; och jag kan således dervid låta det bero.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställen bifölls.

§ 2.

*Om ändring
af § 14
Riksdags-
ordningen.*

Till behandling förekom Konstitutions-Utskottets Utlåtande N:o 6, i anledning af motion om ändring af § 14 Riksdagsordningen.

Uti berörda motion, väckt inom Andra Kammaren af Herr *J. A. Öberg* (motionen N:o 12), var föreslaget, att nämnda paragraf måtte erhålla följande förändrade lydelse:

“valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst femhundra kronor eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande tre tusen kronor, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst fyrahundra kronor uppskattad årlig inkomst.

Utskottet hade tillstyrkt, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

Enligt anteckning å utlåtandet, voro reservationer mot detsamma inom Utskottet anmälda

dels af Herrar *Jonas Andersson, Borg, Carlsson* och *Svensén*, som på anförda skäl yrkat, att Riksdagen, med bifall till herr Öbergs förevarande motion, måtte antaga att hvila till grundlagsenlig behandling det i motionen framlagda förslag till förändrad lydelse af Riksdagsordningens 14 §;

dels ock af Herrar *J. Rundbäck, Hans Andersson, Sven Andersson, Westin* och *L. Jönsson*.

Om ändring af § 14 Riksdagsordningen. (Forts.)

Sedan Utskottets hemställan blifvit uppläst, yttrade:

Herr J. Andersson i Häckenäs: På grund af de skäl, som af reservanterna inom Utskottet, bland hvilka jag är en, blifvit anförda, yrkar jag, att Kammaren måtte afslå Utskottets hemställan och bifalla motionen.

Herr Öberg: Utom de skäl för afslag, som Konstitutions-Utskottet anført, har jag fäst mig vid några af de oemotsagda invändningar, som senast vid 1881 års riksdag gjordes, då ett liknande förslag diskuterades. Konstitutions-Utskottets ordförande svängde då i Första Kammaren. om icke just det mest dräpande vapnet, åtminstone det gröfsta. Han yttrade att något känt behof af det föreliggande förslaget icke finnes; och i sammanhang med de petitioner i rösträttsfrågan, regeringen fått mottaga, högg han det hugget, att det är ingalunda svårt att, då man vill hafva rättigheter utan deremot svarande skyldigheter, få underskrifter. Men hvilka skyldigheter är det då som den orepresenterade vill undandraga sig, i händelse han blir flyttad öfver strecket? Har man sett något derom i skrift eller har man i tal hört något liknande framställas? Jag har i många år med uppmärksamhet följt frågan om en ändring af 14 § i Riksdagsordningen, utan att jag förnummit, att en enda stämman höjt sig för en så sjelfvisk och, jag må väl också säga, en så lumpen afsigt som den, att det antal svenske män, som genom den ena eller andra förändringen i vår grundlag komme att åtnjuta politiskt burskap, skulle vilja undandraga sig någon skyldighet mot den svenska staten. Sådana yttranden passa emellertid mycket väl tillsammans med en annan representants mening, som yttrade att arbetaren har helt annat att göra än att kasta sig in i det politiska lifvet, ty hans tid är på helt annat sätt använd, och för öfrigt är hans politiska underbyggnad af den beskaffenhet, att man icke kan, icke bör gifva honom någon rösträtt, ty han hemtar sitt vetande ur sådana källor, der icke mycket är att lära. Sådana åsikter kunna möjligen öfvertyga, om man på förhand förnaglat sin mening vid vissa, orubbliga förutsättningar, men i sak synas de mig åtminstone vara ytterst klen bevisande; ty ännu hafva vi ju icke någon politisk katekes här i landet med så absolut ofelbara dogmer, att man kan grunda sin mening med skäl på några dylika bestämmelser. Kan man dessutom säga, att en politisk rättighet åt arbetaren skulle inkräkta på hans tid och på hans arbete, så är

Om ändring
af § 14
Riksdags-
ordningen.
(Forts.)

det ju också något som gäller för tjänste- och embetsmännen och alla andra, som icke hafva tid att vara dagdrifvare. Konseqvensen af dylika idéer hänvisar alltför uppenbart till det absoluta enväldet.

Att man fortfarande vill öfvertyga med sådana skäl som det att de orepresenterade icke böra komma i åtnjutande af politisk rösträtt derför att så många af dem, som redan ega rösträtt, icke deltaga i valen, detta läses och läres i Utskottets betänkande. Der finner man också att siffran för de personer, som under år 1881 deltagit i valen, jemförd med det antal personer, som deltagit i valen 1878, visar en stegring af nära 3 procent för landet och $5\frac{1}{2}$ för städerna. Denna stegring är för Utskottet en obetydlighet, då deremot en sådan bråkdel som 0,2 procent, hvarmed de valberättigades antal ökats under de senaste tre åren, är för Utskottet någonting mycket beaktansvärdt. Undras just, hur många hundra år det skulle dröja, innan man under en sådan der snäckgång skulle komma till frågans lösning. I samband med de der 0,2 procenten, som kanske helt enkelt hafva tillkommit genom lotterivinster och arfsförhållanden, har man emellertid till tröst och lugnad för dem, som vänta på en reform i den ena eller andra rigtningen, sagt, att vår grundlag skulle ega den förträffliga egenskapen att sjelfmant vidga sig, emedan penningvärdet ständigt sjunker. Det är emellertid mycket skada, att sådana åsichter motsägas af det sakförhållandet, att tillfälle till arbetsförtjenst icke ständigt står arbetaren till buds. Tillfälle till arbetsförtjenst, upplyser tullkomitén, har i en så viktig näring som jordbruket under de senaste tjugu åren aldrig annat än undantagsvis saknats inom Vermlands, Gefleborgs, Vester-Norrlands och Gotlands län. Detta har deremot varit förhållandet inom alla öfriga län. Med dylika exempel för ögonen synes det mig icke vara mycket lönt att spekulera på, att en lagparagraf af sig sjelf skall vidga sig. Sakförståndige påstå dessutom, att, sedan vi fått guldfot till värdemätare, penningvärdet icke gått ned; det är endast räntan som under senaste åren visat en bestämd tendens till fallande. Huru glädjande ett sådant resultat ur allmän finansiell synpunkt i sjelfva verket kan vara, dess bedräfligare är dock verkan deraf på det politiska området. Ett kapital af 15,000 kronor gifver numera endast undantagsvis åt egaren politisk rösträtt; och det kommer nog icke att dröja länge, förr än det visar sig, att en utlånt summa af 20,000 kronor icke afkastar 800 kronor i ränta. I följd af en sådan verkan kommer således de representerades antal att minska. Nu kan man visserligen invända, att de personer, som här äro i fråga eller kapitalisterna, komma att vända sina spekulationer åt ett annat håll, komma att vända bankerna ryggen för att bispjunga jordbruket, grufvedriften och andra arbetsfält. Ja, det kan vara troligt nog; men man kan ock hafva rättighet tro, att flertalet af dessa personer komma att söka sitt arbetsfält icke här hemma, utan i Amerika.

Frågan om emigrationen skulle jag väl här icke nämna, då man från så många håll synes hafva enats derom, att de, som utvandra, lockas af sina drömmar om guld och gröna skogar och icke bestämmas af några politiska skäl. Men, mine Herrar, om också vi inom

*Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)*

representationen med största samdrägt hylla den åsigt, att de, som utvandra, endast högst obetydligt fråga efter lagstiftningen i Sverige, kunna vi väl derföre tro, att det icke ligger i frihetens allmänna natur så väl att uppfostra som att binda, och att ett land med en politisk författning, som tillgodoser det största möjliga antalet medborgare, icke också skapar mera trygghet, mera belåtenhet och mera kärlek till fädernetorfvän än den grundlag, som endast är till för mindretalet.

Ett par talare, som uppträdde, under det man i denna Kammare ordade i arbetarefrågan, yttrade, att några politiska motiv alldeles icke skulle finnas i fråga om utvandringen. För min del får jag uppriktigt bekänna, att jag omöjligt kan förstå, huru man med sådan visshet kan yttra sig i den saken. Ty det är ju för hela vårt land eller rättare sagt för alla tänkande människor i vårt land uppenbart, att det är blott en ringa del af dem, hvilka utvandra, som man kan kalla vagabonder, äfventyrare eller vinglare, men att deremot det stora hertalet af utvandrareströmmen utgöres just af nationens bästa och kraftigaste kärna. De, som vilja fota sitt system på den Bismarckska statsfilantropien, borde enligt min ringa mening besinna, att patriarkernas tidevarf för längesedan är försvunnet, och att, om något skall göras i arbetarefrågan, det icke är nog att söka verka endast på det ekonomiska området, utan att man äfven måste söka verka derhän, att rättsprinciperna så ordnas, att arbetaren icke står såsom ett fattighjon inför grundlagen. Under den så kallade upplysta despotismens tidevarf var det de flesta statsmäns åsigt, att kunde man endast skaffa skydd åt industrien och på samma gång bröd åt arbetarne, så var allting väl bestäldt. Hvad man sålunda ville skänka åt den ringaste af sina bröder, det hade man visserligen alltid skänkt åt sina hundar. Men den filantropiska politiken kunde icke gå längre. Vi veta alla huru detta system slutade. Fostradt under skyddet af mysksdoftande boudoirer, slocknade dess skenlif i revolutionen.

Man åberopar nu för tiden gerna statistiken i alla möjliga fall; och i fråga om de personer, som utvandra, visar oss mycket riktigt statistiken, att många af desse äro män, som ega politisk rösträtt. Reformens vänner skulle således vara i motsägelse med sig sjelfva, när de icke vilja tro, att det är den mycket omskrikna vikingalusten hos vårt folk och andra dermed jemförliga eggelser, som äro orsaken till utvandringen, utan jemväl tro, att missnöje med den politiska, kommunala och kyrkliga lagstiftningen ingår såsom en verkande orsak för mången af dessa utvandrare. Men, mine Herrar, det är, till vårt släktes heder ofta så, att man kan ega en rättighet och ändå vara missbelåten med denna rättighet, just på grund deraf, att den icke är *allmännelig*. Jag menar således, att man icke allt för tvärsäkert bör åberopa statistiken i detta fall; jag tror tvärtom, att hvad som redan vid 1756 års riksdag yttrades af en framstående statsman gäller med någon modifikation ännu den dag som är. Det är Grefve Höpken, som jag vill åberopa: Han säger: "Tvång och förtryck äro orsaken att folket icke vill trifvas i landet. Detta tvång har blifvit uppfunnet af okunnighet, och af egna intressen bibehållet; Riksens Ständer

Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

äro skyldiga att ur vägen rödja principer, som stödja sig på okunnighet och barbari och icke ega annat försvar än gammal häfd.“

Det är sagdt, att representationen skulle blifva sämre, om nya element finge tillträde till densamma, hvadan fosterlandets intresse kräfver afslag, då det yrkar på en förändring af den så mycket omtalade 14 § Riksdagsordningen. Denna förklaring af år 1881 är lika gammal som historien i så måtto som de maktegende klasserna alltid tviflat på andra än sig sjelfve. Att dylika meningar dock så småningom litet här och hvar börja få maka åt sig, hafva vi nyligen sett i Italien, der genom den nya vallagen mera än 100,000 personer fått politisk rösträtt; och såsom Herrarne mycket väl känna, hafva sakerna också nyligen i Österrike gestaltat sig till ett bättre. Huru länge skola då vi i vårt land undanskjuta reformen? Äro vi i något afseende mindre upplysta, mindre rättrådiga än italienare och österrikare eller andra folk närmare eller fjernare? Och är det blott en tidsfråga, hvarför dröja? Jag vet väl — det är åtminstone ytterst troligt, att man här kommer att göra den invändningen — att mitt förslag strider emot det förslag, som skatteregleringskomitén afgifvit, och att min motion på sådan grund möjligen kan betraktas hafva sönderrifvit sig sjelf. Jag skall icke göra några invändningar mot ett tal, som jag ännu icke hört; jag skall i korthet söka komma till mitt mål. Första Kammaren har ju redan, såsom vi troligen alla hört, sagt ett förkrossande nej, sedan Konstitutions-Utskottet dessförinnan spelat jettens rol i folksagan. “Här luktar kristet blod“, sade den grymme jetten, när han märkte, att pilten förirrat sig in i hans stuga. Men hvem som blef banemannen, det känna herrarne. Andra Kammaren skall i dag, hoppas jag, visa att den gentemot Utskottet icke är den svagare parten. Jag yrkar bifall till mitt förslag.

Herr Carl Johansson: Herr Talman, mine Herrar! Jag tilltror mig ingalunda kunna framlägga några nya skäl för en sådan reform, som här är i fråga; men jag vill dock begagna tillfället för att anfäga min ställning till frågan, nemligen att jag på det varmaste önskar, att den af motionären föreslagna ändringen af 14 § Riksdagsordningen snarast måtte komma till stånd.

Medan jag har ordet, ber jag få framställa några små anmärkningar mot Utskottets motivering till den kraft och verkan de hafva kunna. Såsom vi finna, har Konstitutions-Utskottet anført ett och annat för sitt afstyrkande af motionen; men såsom nära nog ett kardinalskäl tyckes Utskottet hafva fäst sig vid, att de, som för närvarande ega politisk rösträtt, vid senaste riksdagsmannavalen icke allmänneligen begagnat sig af denna rösträtt. Utskottet säger nemligen: “För denna uppfattning finner Utskottet ytterligare stöd i den omständighet, att de nästlidna år företagna allmänna valen till berörda Kammare icke synas häntyda på något lifdigare eller vid jemförelse med förhållandet vid föregående valperioder väsentligen stegradt intresse för valrättens utövande hos dem, som för närvarande ega denna rätt“. Om det uti ifrågavarande hänseende gått till på andra ställen såsom inom den valkrets, jag tillhör, är det just icke så

underligt att icke synnerligen många kunnat komma fram till valurnan. Der har man nemligen, fiffigt nog, hittat på att utsätta valen till den 10 Augusti — d. v. s. en Onsdag under den brådaste andtiden eller höskörden. Under skördetiden är, såsom vi veta, hvarje timme mycket dyrbar för jordbrukaren, och befolkningen kan således, synnerligen i glest bebodda trakter, då icke gerna taga sig ett par, tre dagars ledighet för att infinna sig vid valurnan, utan den ene tänker att den saken få de andra sköta om, och så litar man på hvarandra och hoppas, att det nog går lika bra ändå. Så gör den stora hopen. Jag tror, att om vederbörande vore så välvilliga, att de utsatte valet till en lördag, söndag eller måndag under en mera lämplig tid af året, skulle långt flere än nu komma till valurnan; ty det blefve dem då ej så kostsamt, som nu är fallet, och de behöfde då ej tillsätta så mycken arbetstid. Så går det emellertid nu till icke blott i den valkrets, jag tillhör, utan äfven i närgränsande valkretsar och på många andra ställen. Det skäl, Utskottet här anfört, synes mig således icke vara särdeles mycket värdt.

Man har under innevarande riksdag inom denna Kammare hört att åtskilligt skulle göras till arbetarnes fromma. Man skulle t. ex. laga så, att man kunde få in billigt vin för arbetarne, och man skulle höja provincialläkarnes löner till fromma för arbetarne. Är det verkligen sant, att man hyser någon ömhet för arbetarne, så är här just ett tillfälle att visa ett prof derpå genom sina gerningar. Jag önskar således, att denna Kammare denna gång ville såsom en man stå på arbetarnes sida och icke låta sig förskräckas af det under föregående riksdagar från motpartiet uttalade skrämnskottet, att om en utsträckning af politiska rösträtten sker, skulle landtmannapartiets dagar vara räknade; detta naturligtvis hänsyftande på, att de lägre lagerna då skulle genom denna rösträtt komma till makten.

Oaktadt detta skrämnskott, ber jag att få yrka bifall till motionärens förslag.

Häruti förenade sig Herrar *Hedlund, And. Bengtsson, Dahm, O. B. Olsson, A. P. Lind* och *Olof Andersson* i Lyckorna.

Herr E. P. Jonsson: Jag skall endast be att få tillkännagifva min ståndpunkt i afseende på denna fråga, och den är, att jag hyser samma åsigt som de, hvilka yrkat bifall till motionen och reservanternas förslag. Jag skall på samma gång be att få anföra ett litet skäl, som bidragit till min åsigt i denna sak. Den, inom en landtkommun, som är taxerad för en inkomst efter andra artikeln af 400 kronor, har 10 fyrkar att skatta för inom kommunen; den, som är taxerad till 500 kronors inkomst efter andra artikeln, 20 fyrkar; den, som är taxerad till 600 kronor, har 30 fyrkar, och den, som är taxerad till 700 kronor, har 40 fyrkar att skatta för till bestridande af kommunalutskylder inom kommunen, och likväl äro alla dessa personer politiskt omyndiga och således oberättigade att deltaga i riksdagsmannaval. Jemföras nu dessa personers ställning och deras fyrkantal inom den kommun, der de skola betala sina utskylder, med de

*Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)*

*Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)*

personers ställning, hvilka äro taxerade för fastighet inom samma kommun, så finna vi, att den, som är taxerad för fastighet, som med eganderätt innehafves, till värde af 1,000 kronor, åsättes 6 fyrkar; den, som har fastighet med 2,000 kronors taxeringsvärde, 12 fyrkar, den, som har fastighet med 3,000 kronors taxeringsvärde, åsättes 18 fyrkar; den, som har en fastighet af 4,000 kronors taxeringsvärde, 24 fyrkar och den, som har fastighet till taxeringsvärde af 5,000 kronor, åsättes ett fyrktal af 30 fyrkar. Jemför man detta med den, som skattar för inkomst efter andra artikeln, så har den, som i sådant afseende skattar för 700 kronor 10 fyrkar mer än en, som har en fastighet taxerad till 5,000 kronor.

Jag vill icke vidare yttra mig i frågan, utan yrkar bifall till reservanternas förslag.

Herr Johan Jönsson: Herr Talman! Mine Herrar! Jag har tvekat att uppträda i denna så viktiga fråga, då den redan af majoriteten i Första Kammaren erhållit sitt dräpslag. Men jag kan icke annat än på mina kommittenters vägnar beklaga, att majoriteten i Första Kammaren fortfarande skall motsätta sig folkets billiga och rättvisa anspråk på en reform, som det verkligen längtar efter.

Jag har icke några nya skäl att framhålla och vill därför sluta mig till de af reservanterna framställda skälen och med stöd af dem anhålla om afslag å Utskottets betänkande och bifall till reservationen.

Herr Angel: Herr Talman! Mine Herrar! Den fråga, som nu föreligger, är helt naturligt en fråga, som väcker ett visst intresse i hela landet. Jag skall erkänna att jag gerna med mycken liberalité skulle omfatta föreliggande förslag, om jag kunde tro, att det verkligen skulle kunna förekomma de vådor och olyckor, som skildrats af motionären. Jag bryr mig icke om att fästa mig vid hans citat från Italien och Österrike; utan jag vill hålla mig till enkla fakta från mitt eget land. Jag tror och är fullt förvissad om, att den stora emigrationen alls icke har något sammanhang med denna rösträttsfråga; om så vore förhållandet, så skulle väl intresset för rösträttens utöfvande visa sig vara större än det är. Det ringa intresse, hvarmed, såsom Utskottet i sitt betänkande visat, valen och den rösträtt, som finnes, nu omfattas, visar otvetydigt, att det svenska folket icke uppfattat denna sak som en sak, som det kan stå och falla med. Af erfarenhet i många år från min hemort vet jag, att valen der omfattas med största liknöjdhet. Och då intresset för valen nu är så ringa, kan icke heller intresset för denna reform vara stort. När behofvet af en allmännare och mera utvidgad rösträtt verkligen gör sig gällande, så tränger det sig nog igenom, utan att man behöfver på sätt, som nu skett, framhålla det.

Herr Carl Johansson framhöll såsom skäl till detta ringa intresse, att valen nu försiggå på en sådan tid, att folket icke kan deltaga i dem. Men för mig är detta icke något giltigt skäl, ty äro riksdagsmannavalen till denna Kammare af så stor vikt för svenska folket, så lär det väl icke draga sig för, om det för dem försummar en eller två dagar, äfven om det skulle vara den 10, 11 eller 12 Augusti.

Erfarenheten från städerna har äfven jäfvat ett sådant påstående. Der försummas ju icke något landtbruksarbete för riksdagsmannavalets skull, och der kunna således de, som nu hafva politisk rösträtt, begagna sig af den; men de hafva gjort det mycket slappt. Till dess att folket mera begagnar sig af den rätt, det har, och visar att det verkligen vill begagna och förfäkta den, till dess att ett sådant förhållande visar att strecket bör nedflyttas, till dess kommer jag således att rösta för bibehållande af det nuvarande strecket.

*Om ändring
af § 14.
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)*

Herr Axel Key: Herr Talman! Öfvertygad derom, att den här diskuterade reformen är af behovet påkallad, att den är rättvis, billig och klok, öfvertygad derjemte derom att kanske intet är egnadt att så höja och adla menniskan som medvetandet om och känslan af att vara i full besittning och fri utöfning af de högsta medborgerliga och mänskliga rättigheter, och varmt intresserad för att detta kulturelement måtte till samhällets gagn sträcka sitt inflytande till så många af dettas medlemmar som möjligt, samt utan fruktan för, att vi gå för långt, om vi nu sluta oss till reservanternas förslag eller att några vådliga följder skola uppkomma om detta förslag blifver lag, ber jag få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herrar Friherre Nordenskiöld, L. J. Larsson, Farup, Mejenqvist, Beijer, Smedberg, Norén, H. Andersson i Nöbbelöf, Sven Nilsson, Chr. Assarsson, A. Göransson, M. Trulsson, J. E. Ericsson i Ahlberga, C. Carlsson, Ola Månsson, Magnusson, P. Larsson i Fohle, H. Johnsson i Broby, Stormats Math. Ohlsson, A. Hansson och J. M. Svensson instämde med Herr Axel Key.

Herr Arnoldson: Under diskussionen om Herr Westins motion i denna Kammare den 22 i förra månaden hördes flera rätt märkliga uttalanden, hvilka alla gingo ut på att erkänna det berättigade i arbetarens kraf på en förbättrad samhällsställning. Men af alla dessa uttalanden tyckes mig blott *ett enda* vara af verkligt praktisk betydelse. Jag syftar nu på några ord uti Friherre Nordenskiölds försvar för det Tillfälliga Utskottets utlåtande. Talaren beklagade, att uti Riksdagen icke funnes en enda verklig arbetarerepresentant; och han ville genom rösträttens utvidgande bereda arbetaren större möjlighet att i den svenska Riksdagen tala i egen sak. En sådan reform ansåg han vara (jag begagnar hans egna ord) "den första och viktigaste åtgärd, som bör vidtagas för att förbättra arbetarens ställning, höja hans själfkänsla och gifva lagstiftningen för arbetarne en fast och praktisk grundval."

Samma tanke uttalades dagen förut, den 21 Mars, i det engelska underhuset af vår tids måhända störste statsman, Gladstone, med anledning af parlamentsledamoten Arnolds förslag om en liberalare var rätt och en ny indelning af valkretsarne. "En utvidgning af rösträtten", sade Gladstone, "skulle bidraga till de olika folkklassernas endragt och till författningens stärkande"; och han trodde, att det

Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

nu varande parlamentet skulle komma att fatta sitt beslut i väsentlig öfverensstämmelse med Arnolds förslag.

Redan år 1867 nedsattes valcensus i *England* ganska betydligt Enligt den vallag, som utfärdades den 5 Augusti 1867, fordras för att vara valberättigad i *stad*: att hafva fyllt 21 år, att bebo, vare sig som egare eller hyresgäst, ett helt hus, för hvilket betalas fattigskatt, eller att bebo en våning för hvilken betalas 180 kronor i årlig hyra, samt att hafva bott minst 12 månader inom valkretsen. Villkoren för valrätt på *landsbygden* äro: att innehafva, vare sig som egare eller med arrendekontrakt, på minst 60 år, en jordegendom, eller annan fastighet med en årlig nettotkomst af 90 kronor; ifall en sådan jordegendom eller fastighet innehafves på mindre än 60 år, att af densamma draga en årlig nettotkomst af 216 kronor, samt betala fattigskatt; öfriga kvalifikationer desamma som för städerna.

1880 räknade man en valman på hvar 11:te invånare, medan i Sverige endast funnes en valman på hvar 17:de invånare. Ändå sträfvar man nu i det stora öriket (med god utsigt till framgång) till ytterligare utsträckning af rösträtten.

I *Frankrike* — der redan genom konstitutionen af 1791, den politiska rösträtten utsträcktes till alla män, som betalade en skatt motsvarande 3 dagsverken, 1795 till alla män, som betalade *någon* skatt och 1799 vardt allmän, men 1814 inskränktes genom en hög census och 1830 genom en något lägre, som dock medgaf denna rätt åt knappast 1 procent af Frankrikes befolkning — har den sedan februari-revolutionen 1848 varit utsträckt till alla fransmän, som fyllt 21 år och icke genom laga kraftvunnen dom förlorat den. Rösträtten inskränktes visserligen något genom vallagen af 1850, som fordrar att man skulle hafva varit bosatt inom kommunen 1 år för att få utöfva den; men denna inskränkning upphäfdes af Napoleon efter hans statskupp 1851.

Enligt den nuvarande konstitutionen fordras blott att hafva varit bosatt inom kommunen 6 månader.

I *tyska riket* tillkommer, enligt riksförfattningen af den 16 April 1871, rösträtt hvarje man, som fyllt 25 år, med undantag af sådana, som stå under förmynderskap eller konkurs, — som åtnjuta eller under senaste år åtnjutit fattigunderstöd af allmänna eller kommunala medel, eller som genom laga kraftvunnen dom förklarats förlustige statsborgerliga rättigheter. Soldater få icke utöfva rösträtt när de stå under fanan. Villkoren för valbarhet äro desamma som för valrätt; men för att väljas till riksdagsledamot behöfver man ej vara bosatt inom valkretsen, icke ens inom den stat, der den är belägen, utan blott inom tyska riket.

I *Österrike* äro (enligt riksrådsvalordningen den 2 April 1873) de allmänna villkoren för valrätt till Riksrådet väsentligen de samma som i tyska riket för valrätt till Riksdagen, utom att åldern är 24 år. Rösträttens utöfvande är bunden vid smärre bestämmelser, som kunna vara olika för de olika kronlanden.

I slutet af förra månaden antog österrikiska deputerade kammaren ett regeringsförslag till en reform i valrätten, som går ut på att

gifva politisk rösträtt åt hvarje österrikare, som betalar 8 kronor 75 öre i skatt, och som beräknas komma att öka valmännens antal med 100,000.

I *Italien* tillkom, enligt vallagen af den 17 December 1860, rösträtt alla italienska medborgare, som kunde läsa och skrifva, och antingen betalade en årlig skatt af minst 28 kronor 40 öre, eller en viss hyra för till handel eller yrke bestämd lokal, eller innehade en årlig ränta af 432 kronor, eller hörde till de så kallade kapaciteternas klass (medlemmar af akademier och handelskamrar, professorer och doktorer, embetsmän, advokater m. fl.). Enligt den i år nya vallagen, är rösträtten så mycket utsträckt, att den kommer t. ex. hvarje italienare, som i årlig skatt betalar 14 kronor 26 öre till godo, äfvensom t. ex. den, som i mindre kommun betalar 108 kronor i årlig bostadshyra. Ett allmänt vilkor för denna rätt är fortfarande att kunna läsa och skrifva.

I "La Nouvelle Revue", häftet för den 15 Mars, uppgifves, att, genom reformen, valmännens antal femdubblats, och att det politiska intresset hos folket är i stigande, hvilket visar sig bland annat i den nu började rörelsen till valen i höst.

I *Schweitz* ega alla till myndig ålder komne schweitzare rösträtt, såvida de icke af de kantoner, till hvilka de höra, äro för brott utslutne från statsborgerliga rättigheter. Ingen census finnes för utöfvande af denna rätt, hvarken i förbundets eller de särskilda kantonernas angelägenheter. Hvarje kantons konstitution och hvarje förändring i en sådan konstitution måste för att ega laglig giltighet vara godkänd af förbundet, som eger tillse, att deri ingen bestämmelse ingår, hvilken står i strid med de rättigheter, hvilka förbundsförfattningen tillförsäkrar alla schweitziska medborgare. Till dessa rättigheter hör äfven rösträtten.

I de 13 stater, som utgjorde *Nordamerikas förenta stater* vid deras sjelfständighetsförklaring 1776, var valrätten i början beroende af besutenhet, sjelfständig yrkesutöfning, ett visst minimum af skatt, eller åtminstone någon skatt till stat och kommun. Från att hafva varit inskränkt genom en census utsträcktes den till alla skattebetalande hvite män i *New-York* 1821, i *Pennsylvanien* 1790, i *Delaware* 1792, i *Georgia* 1789. I *New-York* infördes fullständigt allmän rösträtt för hvite män 1876 (för de färgade var den inskränkt genom census), i *Connecticut* 1845, i *New-Jersey* 1844. En låg census bibehöll sig till nyaste tider blott i *Massachusetts*, *Rhode Island* och *Sydcarolina*. I alla de sedermera tillkomna staterna var rösträtten från början för den hvita befolkningen allmän, utom i *Tennessee*, der den till 1834 var beroende af besutenhet, samt i *Louisiana*, der den till 1845, och i *Ohio*, der den till 1851 var bunden vid vilkoret att betala någon skatt.

Efter inbördeskriget (1860—65) har rösträtten genom ett amendement till konstitution öfver allt blifvit utsträckt äfven till de färgade, — och genom ett annat amendement har stadgats, att de särskilda staterna skola representeras vid kongress- och presidentval i förhållande till antalet valmän, hvarigenom hvarje inskränkning, som en stat gör

Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

i den politiska rösträtten, medför en minskning af dess inflytande inom unionen. Nu är rösträtten öfver allt allmän, endast i några få stater inskränkt genom vilkoret att hafva betalt sina utskylder.

I *Danmark* tillkommer valrätt till folketinget hvarje oförvitlig (d. v. s. ej för vanärande handling dömd) man, som fyllt 30 år, — med undantag af sådana, som stå i enskild tjänst, utan eget hushåll, åtnjuta eller åtnjutit understöd af fattigvården, som ej är efterskönt eller återbetaladt, stå under konkurs, eller icke i ett års tid varit bosatte i staden eller valkretsen på landet. Åldern för valbarhet till folketinget är 25 år. För öfrigt vilkoren desamma som för valrätt.

Hvad slutligen *Norge* beträffar, så antog stortinget i Maj sistlidna år följande grundlagsändringsförslag:

Röstberättigade äro de norske medborgare, som fyllt 25 år, i 5 år hafva varit bosatte i landet, uppehålla sig der och antingen äro eller hafva varit embetsmän; på landet ega eller för längre tid än 5 år hafva arrenderat skattlagd jord eller i 5 på hvarandra följande år hafva brukat eller framgent bruka sådan jord; i Finnmarken hafva i 5 år varit eller framgent äro "rättighetsmän"; äro stadsborgare eller i stad eller köping ega gård eller grund af minst 600 kronors värde; hafva för senast förflutna år betalat direkt skatt till stat eller kommun efter en antagen inkomst af minst 500 kronor på landet och minst 800 kronor i stad eller köping; varit i valkommunen bosatte ett år före den tid då valet eger rum samt icke som tjenstehjon tillhört annans husfolk.

Genom detta lagförslag beräknas valmännens antal, som nu uppgår till 139,500, komma att ökas med 38,500.

Dessa uppgifter äro hemtade direkt ur de respektive landens grundlagar och andra, såsom jag tror, tillförlitliga källor, sedan Riksdagens förhandlingar i den föreliggande frågan från föregående riksdagar studerats, i ändamål att söka stadga mitt omdöme, eller rättare för att pröfva det med olika tänkandes skäl. Jag ville naturligtvis gerna låta mig öfvertygas af dem, ifall jag misstagit mig. Men dessa motskäl synas mig blott vara egnade att befästa min öfvertygelse om det berättigade i krafvet på den politiska rösträttens utsträckning. Jag ville då göra en jmförelse med andra kulturstater. Resultatet deraf framgår af det redan anförda. Jag tviflar på, att något fosterländskt hjerta kan förblifva känslolöst vid de betraktelser, som här helt naturligt framställa sig. Tror man verkligen, att vårt gamla folk står i andlig mognad lägre än de öfriga syskonfolken af germanisk eller romanisk stam, eller, om detta icke är vederbörandes mening, huru då rationellt förklara den *sega misstro* mot de mindre lyckligt lottade samhällsklasserna, som är den röda tråden i motståndet mot reformen?

Bland de till sista droppen uttömda motskälen har äfven det framhållits, att de folk, hos hvilka den politiska rösträtten är vidsträcktare än hos oss, icke hafva något gagn deraf. Men ett naket påståande öfvertygar ingen, som vill höra förnuftiga skäl. Derimot är det en uppenbar verklighet, att öfverallt, hos alla odlade folk, der den politiska rösträtten icke redan är allmän, pågår ett ifrigt sträfvanande dertill.

Vårt folk vill icke utgöra något tvetydigt undantag. Och i sjelfva verket — så synes det åtminstone mig — har rösträttsfrågan ett slags internationel betydelse. Folkens solidaritet är icke längre blott en framtidstanke, den är redan en, om ock långsamt mognande, verklig-
het. Fredens sak skall främjas i samma mån folkens djupare samhälls-
lager genom sina representanter (och icke blott vissa samhällselement)
utöfva inflytande på styrelserna.

Endast äfventyrare, lycksökare och samhällets fiender kunna hafva *intresse* af krig och krigets förutsättning, militarismen, och sådana fredsstörare skulle vara oskadliga i ett samhälle, som hvilade på allmänt medvetande om både pligt och rättighet. Redan nu är svaret på frågan: "Vill ni krig?" — stäld till arbetaren, bonden, industri-
idkaren m. fl. i alla civiliserade land — icke tvifvelaktigt.

Rösträttens utvidgning synes mig sålunda i sinom tid, *då den hunnit slå fast rot i folkmedvetandet*, kunna varda ett viktigt medel mot krigspolitik.

Men är denna uppfattning riktig eller blott sannolikt riktig, så kan ju saken få, om den icke redan har, en internationel betydelse. Skall då vårt folk i politisk omyndighet stå efter alla de öfriga odlade folken — vårt folk, som vill och måste vilja lefva i fred med hela verlden?

Denna synpunkt för frågans bedömande är åtminstone icke för mig oväsentlig.

Man behöfver för öfrigt icke tro, att ifrågavarande reform genom något trolleri skall frälsa oss från allt socialt elände, för att af både kloket och rättvisa vilja medverka till dess framgång. Måhända är det ånyo framställda förslaget om nedsättning af census till hälften icke för tillfället det lämpligaste. Kanske utsigten att vinna *något* skulle vara större, i fall förslag väcktes om en skrifvelse till Kongl. Maj:t, med begäran om en statistisk utredning af och en derpå grundad proposition i frågan. Men som ett dylikt förslag nu icke föreligger till behandling, anhåller jag, Herr Talman, att få yrka bifall till Herr Öbergs motion.

Herr Gumælius: Efter den utredning af frågan, som lemnats af de två näst föregående talarne, afstår jag från ordet och inskränker mig till att instämma i motionens syfte.

Herrar *Axell* och *Borg* instämde i Herr Gumælii yttrande.

Friherre Leijonhufvud: Det är nu tre år sedan jag yttrade mig i denna fråga om utsträckt valrätt till riksdagsman i Andra Kammaren, och jag förmodar herrarne icke tro att jag sedan dess ändrat åsigt i frågan. Här hafva i afton yttrats många stora ord, men de hafva i allmänhet varit af det lysande slaget, som icke hållit sig till saken annat än i fråga om principen, och det är icke nog, då det är fråga om en så praktisk sak som denna. Jag har nu ganska länge deltagit uti det politiska lifvet och var äfven med vid de förhandlin-

Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

gar, som omedelbart föregingo genomförandet af 1865 års representationsförändring. Bland de anmärkningar, som då framställdes af förslaget förnämste motståndare var äfven den, att det uppdragna 800-kronors-strecket var ohållbart. Härpå genmälades från andra sidan, af förslaget främste försvarare, att han ej kunde inse, hvarföre ej de, som komma till makten genom förändringen — ty att genom densamma makten skulle öfvergå till de mindre jordegarne, derom voro alla ense — skulle med lika stor seghet söka bibehålla denna makt som de, hvilka förut innehaft den samma. Ja, han insåg ej detta, och nu äro vi dock derhän komna, att de hålla på att lemna makten från sig.

Må man ej göra sig några illusioner. Ty går det föreliggande förslaget en gång igenom, eller, än mer, om strecket alldeles borttages, så blefve följden i sjelfva verket en ny representationsförändring, och makten kommer då onekligen i andra händer än nu. Jag tror visserligen icke, att representanterne af landtmannapartiet, hemmansegarne, hvilka äro de, som egentligen nu hafva makten, äro benägna att sjelfmant afstå densamma eller att de ens tänka sig detta såsom en följd af en förändring i den här föreslagna riktningen. Men lika gifvet som det var, att nämnde representanter genom 1865 års representationsförändring skulle komma till makten, lika säkert är att de skola förlora denna makt, om ett förslag sådant som det nu föreliggande, om det politiska streckets nedflyttning, blir lag. Visserligen kommer förändringen icke att så snart utöfva någon synnerlig verkan på landsbygden i allmänhet, enär en stor del af befolkningen der ej uppskattas efter sina verkliga inkomster och der således många, som efter det nya förslaget borde erhålla valrätt, dock i verkligheten icke skulle komma i åtnjutande deraf. Ty 400 kronors inkomst beräknas icke så högt, då frågan är om en arbetare, utan man går förbi honom i fråga om beskattningen, och hur ifrig han än må vara att få utöfva sin medborgerliga rättighet att deltaga i riksdagsmannaval, sätter han dock mera värde på sin skattefrihet och påyrkar ej att blifva taxerad för inkomst. Dessutom kommer det med afseende på dagarbetaren att inträffa hvad som blifvit sagdt om hemmansegaren sjelf, eller att jordbruket måste lida men deraf, att arbetarne försumma detsamma för att gå bort och rösta, hvartil hemmansegaren troligen ej heller skall uppmuntra honom; utan skall husbonden helt säkert säga: hvad har du för glädje och gagn af att bära fram en röstlapp? stanna du hemma och förtjena din dagspenning, som är väl behöflig för att underhålla hustru och barn, det är mycket bättre. Och derefter skall vanligen arbetaren rätta sig.

I städerna deremot, i synnerhet de större, skulle förändringen verka hastigare, det kan icke bestridas. Och denna verkan skulle äfven snart nå landkommunerna, särskildt sådana, der i följd af fabriker och andra industriella företag en större arbetsstyrka är samlad. Der skulle förändringen hastigt verka på arbetsbefolkningen, i följd af att dennas inkomster utgå i kontanta penningar, som äro lättare att beräkna och svårare att dölja än en torpare eller statkarls, som får större delen af sin lön i naturprodukter. Och från

det hållet skulle nog verkan af förändringen småningom sprida sig till öfriga landtkommuner. Blifva så valen förlagda på söndag, hvilket ju redan påyrkas, så skall man nog lyckas få en mängd meniskor samlade vid valställena. Härigenom blefve det ett fält öppnadt för folktribuner, och det är för sådana, som jag hyser fruktan.

Min öfvertygelse är visserligen, att det icke blir många 400-kronors-karlar, som komma in vid riksdagen. Jag för min del ser ej heller att de der skulle något kunna uträtta för sin klass. Erfarenheten visar nemligen, att de förbättringar i ekonomiskt och socialt hänseende, som kommit arbetarne till godo — och dessa förbättringar äro hvarken få eller små — vanligen härledt sig från vänligt sinnade personer af de högre klasserna, och icke från arbetarne sjelfva. Men blefve det ett fritt fält lemnadt åt alla demagogiska agitatorer, så komme de, här i landet som i andra länder, att vända sig till de oupplysta arbetarne med förespeglningar om guld och gröna skogar. Löften skola ej felas, äfven då löftesgifvaren sjelf vet, att de ej kunna uppfyllas. Men hans syfte är ock ofta egentligen att sjelf blifva upplyftad till högre inflytande och andra fördelar.

Hvad dessa arbetare behöfva, är icke att bära fram papperslappar vid valmötena, för att ändock kanske stanna i minoriteten. Det nöjet hafva vi här alla år vid Riksdagens sammanträdande, och det medför i sanning icke någon tillfredsställelse. Arbetarne skulle ej heller göra det af egen drift, utan derföre att de dertill blifvit särskildt uppmanade, och emedan de, som uppmuntrat dem dertill, lofvat dem *ekonomiska* fördelar i stället. Det är dessa fördelar arbetarne sträfva efter framför annat och, då man alltid hoppas vinna hvad man gerna åstundar, skulle de också vara villiga att välja agitatorn till sin representant för att sätta honom i tillfälle att uppträda och söka vinna hvad han utlofvat, ehuru detta ofta är mer än han kan hålla. Sedan han en gång blifvit representant, skulle det snart visa sig, att han icke kunde uppfylla sina löften, och då arbetarne, som röstat på honom, insåge detta och märkte att de blifvit narrade, skulle de visserligen öfverhoppa honom med skymford, kalla honom för narr, skurk m. m., men detta skulle ej hindra dem att strax derefter säga: "ehuru erfarenheten lärt oss, att vi den gången gjorde ett dåligt val, skola vi nu välja en annan", och som det alltid finnes personer färdiga att, drifna af mer eller mindre rena motiv, gifva granna löften om hvad de skola uträtta, så felas aldrig kandidater, hvaraf dessutom den ene är afundsjuk på den andre och söker undantränga honom. Detta är ett spel, hvaruti landets bästa ej sällan får vika för något helt annat! Se på länderna i södern! Desse folktalare, som uppträda på folkmötena med det blifvande beslutet färdigskrifvet på fickan, höra vanligen till hvad man kallar frasradikalernes slägte, och ej till de egentliga arbetarne. Nu lär man invända, att äfven nuvarande vallag ej kan förhindra sådana radikaler att inkomma i representationen, och det medgifves. Men det går ej så lätt, och antalet kan ej blifva så stort inom representationen, att de der kunna diktera besluten, eller öfvertaga ledningen inom andra Kammaren, hvilken frågan nu närmast gäller. Faran af ett sådant inflytande är väl

Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

ej att de behöfva frukta socialismen och kommunismen, men ligger deruti, att vi kunde få en hel del omogna reformer och nya lagar, som snart visade sig odugliga och åter måste ändras. Men en sådan oro och osäkerhet är ej till gagn för landet och dess jemna framåt-skridande. Hela statsförvaltningen skulle äfven derigenom förlora sin stabilitet.

Det är intet tvifvel om att, då 1865 års representationsförslag uppgjordes, en af de grundvalar, hvarpå den man, som då stod i spetsen för regeringen, grundade sitt förslag, var, att i representationen borde införas ett konservativt element, för att sålunda kunna förhindra en hop radikalt ofog, som grasserade i andra länder på kontinenten. Jag talar nu icke om Tyskland, ty der äro dessa radikale strängt hållne, men om Frankrike, Italien, Grekland och Spanien.

Det var detta han här ville undvika; och han trodde sig finna den konservativa kärnan, som skulle utgöra tyngdpunkten i systemet, hos den mindre jordbrukande klassen, som i grunden är konservativ och af sjelfbevaringsdrift öfverallt plägar vara det.

Men om nu dessa sjelfgäande jordbrukare sjelfmant afsäga sig uppdraget, hvart tager då tyngdpunkten vägen? Följden skulle blifva, att de, som satte sig emot representationsförslagets genomförande, skulle få rätt i de förutsägelser de då gjorde; och det vore verkligen ledsamt, om så skulle gå. För min del är jag ofta af olika tankar med landtmannapartiet; men blir det fråga att välja mellan landtmannapartiets konservatism och de frasradikales liberalism, så ställer jag mig obetingadt på landtmännens sida, just för stabilitetens skull. Jag ser hellre att vår vice Talmannen dikterar Kammarens beslut än att det skulle ske af desse herrar, som alltför ofta synas mig sväfva mellan himmel och jord.

Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Herr Jöns Rundbäck: Då jag i denna fråga vid föregående riksdagar haft tillfälle att uttala min åsigt, hvilken går i samma riktning som motionen, såsom synes deraf att jag reserverat mig emot Utskottets beslut, så skall jag nu icke upptaga tiden med något längre anförande, utan endast fästa uppmärksamheten på en enda omständighet. Denna omständighet hoppas jag dock skall uträtta så mycket, att Kammaren följer Herr Carl Johanssons uppmaning att såsom en man uttala sig för motionen. Sedan sista riksdagen har nemligen en omständighet inträffat, som synes hafva fört frågan ett steg längre framåt. Såsom herrarne sett af tidningarne, hafva arbetareföreningar från olika delar af landet hos regeringens främste man genom en deputation anhållit om regeringens benägna medverkan till genomförandet af denna reform. Detta visar att arbetareföreningarne hysa intresse för frågan och anse att den skiljaktighet, som uppstått emellan båda Kamrarne och som visar sig deruti, att då Andra Kammaren säger ja, så säger Första Kammaren nej, icke skulle kunna sammanjemkas utan regeringens medverkan. Såvida tidningarne refererat riktigt, förklarade regeringens främste man, att han för frågan hyste de största sympatier och att han skulle behjerta

arbetarnes sak så mycket han kunde, men att han ansåg initiativet böra tagas af Riksdagen, emedan det berodde på densamma, om den ville hafva in nya element i representationen eller icke. Om nu den ena Kammaren bifaller och den andra afslår motionen, så kommer visserligen icke något initiativ från Riksdagens sida till regeringen; men om Andra Kammaren enhälligt förklarar sig för motionen, är det dock mer än troligt, att regeringen, på grund af detta starka stöd och med de starka skäl och den utredning den kan lemna, skulle kunna inverka på Första Kammaren derhän, att den bifaller grundlagsförändringen. Det är icke säkert, att vi alltid ega en mot denna reform så välvilligt stämd regering som nu; och från den sidan sedt torde det vara skäl att nu understödja frågan. Jag yrkar bifall till motionen.

Om ändring af § 14 Riksdagsordningen.
(Forts.)

Herr C. A. Larsson: Jag begärde icke ordet för att gifva min åsigt i denna sak till känna, ty den ligger förvarad i många föregående Riksdagars protokoll, utan jag vill rätta ett misstag, som begicks af den siste ärade talaren på stockholmsbänken, då han påstod att det är landtmannapartiet, som hittills utträttat allt vid riksdagarne. Detta påstående är ett stort misstag. Kan den ärade talaren verkligen tro, att statsbudgeten och lönestaterna skulle hafva sådant utseende, som de nu hafva, om det berott på landtmannapartiet att vid gemensamma voteringarne rösta ja eller nej? Den kloke representant, som sade att det var landtmannapartiets skuld, att allt blifvit så mycket påökadt under de senare åren, borde hafva insett, att det var Första Kammar-aren med tillhjälp af stadsrepresentanterne i Andra Kammaren, som dikterat de flesta anslagsbelopp, hvilka varit af den vikt, att landtmannapartiet ansett det vara skäl att vägra dem. Det är således icke hos landtmannapartiet som tyngdpunkten ligger, utan hos de två nämnda auktoriteterna. Vi hysa dock det hopp att den dag skall randas, när makten glider dessa auktoriteter ur händerna; måtte det blott inträffa innan alla arbetare gått ut ifrån oss till andra länder, så att tjänstemännen och intelligensen ensamme få sköta jorden och bestämma anslagen så stora de behaga.

Detta påstående borde alltså den ärade talaren återkalla, ty det svär allt för mycket mot de faktiska förhållandena.

Om vi taga del af Statskontorets sammandrag öfver förra årets allmänna löner och pensioner, så skola vi finna, att deras belopp har stigit sedan året förut med en million; deras belopp var sistnämnda år 54,000,000 kronor, men steg förra året till 55,000,000 kronor. Tyder det väl på att det kan vara något större välstånd i ett land, der embetsmännen tillgodogöra sig nästan hela landets afkastning? Nej, gode herrar, detta kan icke få fortfara. Det är just dettas borttagande, som herrarne äro rädda för skall ske, i händelse någon arbetare, som icke sparkat sig till sin rikedom i vaggan, utan arbetat sig till hvad han eger, skulle få något att säga i ett land, der man så hushållar med statens medel.

Jag är för ingen del rädd för att arbetarne skola få platser härstädes; ty om de kunna arbeta sig till röster i mitt och mina geli-

Om ändring
af § 14
Riksdags-
ordningen.
(Forts.)

kars ställe, så tror jag dock icke att de kunna ställa landet i sämre ställning, än det nu har. Jag yrkar bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Häruti instämde Herrar *Jöns Persson, P. M. Larsson* i Löa och *Sven Andersson* i Plöninge.

Herr Abr. Rundbäck: Trots det bifall, som den siste talaren erhöll från Kammarens ledamöter, har jag begärt ordet för att gen-drifva hvad han yttrat. Det är ingen annan än Stats-Utskottet, som föreslagit de löneregleringar, som sedan 1873 blifvit gjorda; dessa hafva i allmänhet antagits, och när det någon gång varit gemensamma voteringar, så hafva dessa rört småsaker. Hvad landtmannapartiet i dessa gemensamma voteringar förlorat har rört sådana små belopp af budgeten, att det icke är värdt att så mycket bråka derom. Men hvem har tillsatt Stats-Utskottet? Icke har det varit stadsrepresentanterna inom Kammaren. Det är blott detta jag har velat säga med anledning af Herr C. A. Larssons yttrande.

Rörande sjelfva frågan, som nu föreligger, har jag ingenting emot att instämma med honom och andra talare af samma åsigt; jag hyser ingen fruktan för arbetaren eller för konsekvenserna af en grundlagsförändring i sådant syfte, som af reservanterne föreslagits.

Herr Axell: Förra gången, då jag höjde min röst i denna fråga, inskränkte jag mig till att instämma med Herr Gumælius. Jag skulle också nu kunnat underlåta att begära ordet, ty jag har flera gånger afgifvit motion i frågan eller eljest uttalat mig för densamma, hvadan jag icke har något behof af att särskildt nu inför Kammaren lätta mitt hjerta eller att tala för mina kommittenter. Jag skulle alltså kunnat inskränka mig till att instämma med Herr Gumælius och öf-rige talare, som yttrat sig för motionens syfte, om jag icke, utan att vilja blanda mig i den kontrovers, som uppstått mellan Herr Carl Anders Larsson och Herr Abraham Rundbäck, önskat säga ett par ord gent emot Friherre Leijonhufvud. Jag får visserligen bekänna att jag, i likhet med honom, anser att genom den reform, som motionen af-ser, skulle en viss förflyttning eller åtminstone en jemkning af den representativa makten ske. Men, i olikhet med samme ärade talare, är jag icke på minsta sätt rädd härför, utan anser tvärt om, såsom jag en gång förut här i Kammaren utvecklat, att en sådan förflyttning eller jemkning är mer än nödvändig. Arbetarne utgöra nemligen en så stor klass och representera så betydande materiella intressen i vårt land, att det skulle vara den största oklokhed och på samma gång den största orättvisa, att icke deras röst här finge göra sig gällande. Vi hafva, mine herrar, haft åtskilliga frågor före vid denna Riksdag, der det varit mycket delade meningar i Kammaren, huru-vida arbetarnes intressen skulle befrämjas på det ena eller andra sättet, genom det ena eller andra beslutet. Jag saknar i afton representanten för Venersborg och Åmål, som för någon tid sedan mycket ifrigt uttalade sig för den åsigt, att det enda och rätta sättet att

befrämja arbetarnes bästa vore att finna i ett strängt utveckladt och tillämpadt skyddssystem. Jag och andra hafva påstått raka motsatsen. Det kunde väl ändå vara skäl, att det inom Riksdagen funnes representanter särskildt för den klass, hvars stora betydelse för landet och stora intresse i dylika och andra frågor vi behöfva afse, och till hvilkas mening vi då kunde lyssna. Friherre Leijonhufvud sade, att, om vi gingo in på motionärens förslag, så skulle många af oss, framför allt städernas, men äfven så småningom landsbygdens representanter, få lemna plats för dessa s. k. fyrahundrakronorskarlar. Ja, mine herrar, äfven om så skulle ske, så får jag säga, liksom Herr Carl Anders Larsson, att jag och de med mig liktänkande — deras antal är måhända ännu icke så stort — icke skola på minsta sätt vara rädda därför. Tvärt om vore detta något, som jag anser vara en jemkning och en nödig jemkning i det bestående. Ty huru man än må se saken, måste vi väl erkänna att, när *ett* intresse, *en* näring har öfverväldigande makt inom Riksdagen, så är kanske icke allt så välbestäldt, som med representationsförändringen afsågs. Man måste ovilkorligen i ett representationssystem söka åstadkomma, att de särskilda materiella intressena blifva någorlunda jemt mot hvarandra afvägda, så att icke allt afgörande kastas i den ena eller andra näringens skön och sköte. Det är framför allt för att åstadkomma en förändring i detta syfte, som äfven jag motionerat i denna fråga. Här af följer dock alldeles icke, att jag vill landtmannapartiet eller landtmannanäringen något ondt. Men, när sådana frågor förekomma till behandling, der landtmannapartiets, landtmannanäringens intresse går i en annan riktning än den stora arbetareklassens — såsom t. ex. frågan om lifsmedelstullarne — då är det enligt min åsigt önskligt och nödigt, att denna stora klass må hafva flere eller färre representanter inom Riksdagen, som kunna säga: Edra fordringar stå denna gång i strid med vårt och det allmännas bästa och därför kunna vi icke vara med om dem.

Jag ber att få på det lifligaste tillstyrka bifall till motionärens förslag.

Herr *Folke Andersson* förenade sig med Herr Axell.

Herr Rundgren: Jag har begärt ordet för att förklara, att vi, som nu motsätta oss motionärens förslag, kunna göra och verkligen göra detta, utan att vi därför behöfva anses såsom arbetade vi mot arbetaren. Det lär väl nemligen icke kunna förnekas, att, då strecket är satt så lågt som till 800 kronor, arbetaren på intet sätt kan anses derigenom hafva blifvit utestängd från politisk valrätt. För min del vågar jag verkligen påstå, att ingen duglig och arbetsam arbetare derigenom är utestängd från valrätt, ty det är alldeles omöjligt för en arbetare att försörja sig och sin familj, om han icke har en inkomst af minst 800 kronor, och så som arbetslönerna under de senare åren stigit, kan man verkligen anse, att arbetaren redan uppnått strecket. Hvad som emellertid gör, att jag och de med mig liktänkande icke äro för en nedflyttning af strecket, är således icke det,

Om ändring af § 14 Riksdagsordningen.
(Forts.)

Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

att vi frukta arbetaren och hans inflytande på det politiska och sociala lifvet, utan hvad vi frukta är massan, d. v. s. just det stora antalet af arbetare, som genom en dylik nedflyttning skulle komma i åtnjutande af politiska rättigheter. Det är redan nu under nuvarande förhållanden, då strecket är satt vid 800 kronors inkomst, möjligt för skicklige agitatorer att på ett ganska verksamt sätt influera på riksdagsmannavalen. Huru mycket lättare skulle det då icke blifva, om strecket nedflyttades till 400 kronor?

Jag kan ifrå den valkrets jag tillhör anföra ett ganska talande exempel på, hvad dylika agitationer kunna åstadkomma just i fråga om riksdagsmannaval. Ett par dagar före valet sammankallades nemligen i största hemlighet en mängd personer, som stodo just vid strecket. På detta möte framställes två särskilda propositioner, och de som icke ville instämma i dem hade att aflägsna sig från mötet. Den första propositionen afsåg, att hvar och en af de närvarande skulle, innan ännu kandidatens namn var nämndt, förbinda sig att rösta på den kandidat, som af mötet kunde blifva uppställd. Denna proposition bifölls, och sedan blef den andra propositionen den, att hvar och en af deltagarne i mötet skulle förbinda sig att äfven inställa sig vid valet och afgifva sin röst. Detta skedde äfven, och följden var, att antalet afgifna röster inom den valkretsen blef större än någonsin förut; och det var endast genom den största vaksamhet från motpartiets sida, som det blef möjligt att förekomma en utgång af valet, som utan allt tvifvel skulle ländt valkretsen till föga heder.

Man får derföre icke säga, att det är emot arbetaren vi tala, vi som icke vilja vara med om en nedflyttning af strecket; hvad vi vilja motsätta oss, det är det inflytande på den lätrörliga massan, som genom en slik nedflyttning skulle kunna göras gällande af personer, som älska att uppträda som agitatorer. Det är sålunda ett fullkomligt origtigt påstående detta, att de som tala för en nedflyttning af strecket dermed tala för arbetarens väl, under det att de som tala emot icke skulle hafva någon tanke för arbetaren. Jag tror det vara ganska betänkligt att uppställa dylika omständigheter såsom mätare på det ena eller andra partiets större eller mindre omsorg om och kärlek för den arbetande klassen. Detta har jag velat uttala på det att frågan dermed måtte blifva ställd på sin rätta ståndpunkt, att nemligen frågan här gäller icke att utesluta arbetaren från delaktighet i politiska rättigheter, utan frågan gäller att bibehålla strecket vid en sådan gräns, att man kan vara försäkrad, att det blir sådana arbetare som, för att begagna reservanternes egna ord, "i följd af deras bildning, moraliska hållning, alltjemt stigande intresse för allmänna angelägenheter samt jemförelsevis betydliga bidrag för fyllande af statens behof" deraf gjort sig förtjente, att, säger jag, vi må kunna vara förvissade, att det må blifva sådana arbetare, som få något inflytande på det politiska lifvet, och icke sådana som sakna "bildning, moralisk hållning och intresse för allmänna angelägenheter" samt långt ifrå att lemna några "bidrag för fyllande af statens behof" tvärt om ligga samhället till last.

Jag anhåller om bifall till Utskottets hemställan.

Herr *Lindmark* instämde med Herr Rundgren.

*Om ändring
af § 14
Riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

Herr Emil Key: Jag hade icke tänkt yttra mig och har för öfrigt gång efter annan gifvit till känna min åsigt i denna fråga, hvarföre jag icke heller ansett behöfligt att nu uppträda i densamma. Men tvenne talare hafva uppkallat mig.

Den ene af dem, representanten från Vexjö Herr Abraham Rundbäck, tillvitade det af landtmannapartiet utsedda Stats-Utskottet, att det ensamt skulle vara skulden till att budgeten under en följd af år blifvit så betydligt ökad. För den ärade representanten borde det dock icke vara obekant, att Stats-Utskottet utgöres af lika många ledamöter från första som från Andra Kammaren, nemligen af tolf från vardera. Det borde heller icke vara för en så gammal riksdagsman som han obekant, att ofta nog ärendena inom detta Utskott afgjorts genom den förseglade sedeln. Det är väl icke heller den ärade talaren obekant, att Stats-Utskottets betänkanden, då de inkommit till Kamrarna, icke så sällan varit försedda med reservationer, tillstyrkande lägre anslagsbelopp, och att dessa reservationer vanligtvis varit afgifna af ledamöterna från Andra Kammaren. Då den ärade talaren sålunda velat förebrå landtmannapartiet i denna Kammare dess tillsättande af Stats-Utskottets ledamöter, får jag hänvisa honom till de förflutna riksdagarnes förhandlingar, till de båda Kamrarnes olika beslut och till de gemensamma voteringarne. Om han vill gå ännu längre tillbaka till en tid, då större anslag äskades och beviljades än på senare tiden, skall han kanske finna desto flera reservationer af Stats-Utskottets ledamöter från Andra Kammaren. För öfrigt tror jag icke att han, i öfverensstämmelse med sitt yttrande nyss, skall få skäl att klandra denna Kammares Stats-Utskotts ledamöter för bristande återhåll, när betänkandet om elementarlärarnes löneförmåner inkommer.

Den andre talaren, mot hvilken jag ber att få vända mig, är representanten på karlstadsbänken, Biskop Rundgren. Jag vill i viss mån instämma uti hvad han yttrade om det origtiga uti att brådstörta, men jag gör det af något olika skäl än han. Jag vill erkänna att det är väl om en reform går jemnt och lugnt, men då äfven med oafbrutna steg. Om två personer gå framåt en väg till ett gifvet mål, och den ene söker uttaga så onaturligt långa steg som möjligt, under det att den andre går framåt utan uppehåll på ett naturligt sätt, så kommer den förre senare fram. Detta är också fallet med reformer just i en fråga, som vi förut i dag behandlat, nemligen den om kyrkomötet.

För något öfver åtta år sedan gjorde jag en resa i Frankrike, under hvilken jag kom till Lyon. Der hade pågått ett stort allmänt prestmöte, och detta möte hade slutat dagen före min afresa. Händelsen gjorde, att jag kom att sitta i samma jernvägskupé som en fransk prest, antagligen en jesuiterpater. Presten började tala med mig om kyrkliga förhållanden i Sverige och var outtröttlig att fråga om allt möjligt. När jag slutligen hade beskrifvit för honom presterskapets ställning i Sverige och talat om vår nattvardsläsning, nattvardsgång och våra husförhör, huruledes presten var sjelfskrifven ord-

Om ändring
af § 14
Riksdags-
ordningen.
(Forts.)

förande i kyrkoråd, skolråd och kyrkostämma, om kyrkomötets veto o. s. v.; hvad gjorde han då? Jo! Han utropade med en djup suck: Det svenska presterskapet är bra lyckligt; den svenska kyrkan är ju mycket mera katolsk än vår egen“. Detta yttrande af den franska presten slog mig; och jag får säga, att då jag nu ser huru svårt en reform i fråga om kyrkomötet har att arbeta sig fram, så erinras jag nu om sanningen deraf.

Jag sade nyss, ju mindre för tidsförhållandena onaturligt långa steg vi söka att taga i utveckling, ju säkrare och lättare gå vi framåt. Förra riksdagen väcktes i Andra Kammaren en motion om upphäfvande af hela kyrkomötesinstitutionen, och hvad hände? Jo, mine Herrar! Konstitutions-Utskottets afstyrkande utlåtande bifölls i Första Kammaren utan tecken till diskussion. I år har min granne här till höger väckt en motion om borttagande af kyrkomötets veto, och i år har detta yrkande i Första Kammaren vunnit för sig 25 röster mot 75. Om man skulle tänka sig en motion nästa år 1883 och vilja förändra bestämmelsen om tiden för kyrkomötets sammanträdande t. ex. hvar tredje år samt förändra vetot till blott suspensivt, så är jag öfvertygad, att ett förslag i dylik rigtning skall samla ändå flere röster för sig i Första Kammaren. Om vidare t. ex. år 1884 en motion väckes att förändra kyrkomötets sammansättning derhän att öka de valda presterliga och lekmannaombudens antal gent emot de *sjelfskrifnas*, så kanske ett sådant förslag kommer att rent af bifallas både i Första och Andra Kammaren. Det nu sagda är några tankefrön, som jag här löst kastat ut; törhända att de längre fram skola slå rot och befinnas förtjenta af att vid kommande riksdagar bära frukt genom någon motion.

Jag skall emellertid öfvergå till den fråga, som nu föreligger, om rösträtten. Om vi tänka oss, alltid under förutsättning af Kongl. Maj:ts sanktion, att Riksdagens båda Kamrar antaga en nedsättning af det politiska strecket år 1882, så kan det beslutet icke blifva lag förrän år 1885; besluta vi den nästa år 1883, så blir beslutet också lag år 1885, och besluta vi nedsättningen år 1884, så blir det jemväl lag år 1885, emedan en sådan grundlagsförändring måste hvila till första riksdagen af en ny treårsperiod. Derfor hade det, enligt min tanke, varit bättre, om man i år blott kommit fram med begäran om en utredning i ämnet. Ett sådant förslag torde måhända hafva samlat röstpluralitet i Första Kammaren; det hade då gått igenom i Riksdagen, och man hade i allt fall haft tid att *efter* en sådan utredning, 1883 eller 1884, besluta om en nedsättning. Jag skulle dessutom tro, att det hade varit så mycket mera praktiskt och lämpligt att komma fram med ett förslag om en sådan skrifvelse i stället för att nu besluta en nedsättning, som man under tiden kunde tagit i betraktande frågan om höjandet af existensminimum. Om man skulle besluta att höja det skattefria existensminimum till 500 kronor, ställer sig frågan onekligen annorlunda, då får frågan om 400 kronors-strecket mycket mindre valör; och om man skulle bestämma existensminimum på något annat sätt, t. ex. till 600 kronor, så går det på samma sätt. Hvad vi emellertid än beslöte nästa riksdag, så hade

vi tid på oss till 1885, ty, som sagdt är, hvad vi än besluta under hela denna treårsperiod kan icke blifva lag förrän efter början af den nästa. Det är detta jag velat framhålla och har kastat fram denna erinran äfven i detta ämnet.

*Om ändring
af § 14
Riksdags-
ordningen
(Forts.)*

Jag vill icke göra något yrkande. Hvad jag tänker i förevarande sak och huru jag kommer att rösta, det framgår af hvad jag förut har sagt och gjort. Jag har endast velat bemöta nämnde två talare, Herr Abr. Rundbäck, emedan han synes helt och hållet hafva glömt icke blott att det finnes tvenne Kamrar utan äfven att Utskottet tillsättes af båda; och den ärade talaren från Karlstad med afseende på den farhåga han yttrat, att en agitation vid riksdagsmannavalen skulle uppstå, som skulle blifva vådlig äfven i fall strecket blott ned-sattes i enlighet med förändringarne i en blifvande bevillningsstadga. Deremot kan blifva fråga om det är klokt att på en gång införa samfälda val, ehuru vi väl antagligen en gång komma dit. Detta skulle nog icke tjena till verkligt gagn, åtminstone icke i första taget; det skulle t. ex. kunna hända, att å ena sidan en stor fabriksindustri eller bruksegare skulle vilja missbruka den makt han har till att kommendera sina underlydande till valurnan — vi hafva sett symp-tom till något sådant vid riksdagsmannaval redan nu, som herrarne väl torde erinra sig, under det att å andra sidan äfven torde hända, att massorna kunde sättas i en alltför plötslig rörelse och rycka med i sin flod månet bestående nyttigt. Jag är därför icke viss på att det verkligen ännu är i frihetens intresse, att omedelbarligen sam-fälda val införas; jag tror att man bör söka gå med mindre steg framåt till målet, utan att göra några tvära kastningar och utan att hvarken gå fortare eller saktare än, att man både har det mognade tidsmedvetandet och den fasta majoriteten för sig.

Herr J. Anderson i Tenhult: Jag har för ett par år sedan väckt en motion i syfte att rösträtten skulle utsträckas till hvar och en, som erlade skatt till staten, utan att man dervid vore bunden vare sig vid 800 kronors-strecket eller något annat streck; men denna min motion blef afslagen. Den motion, som nu föreligger, går, efter mitt förmenande, i samma rigtning, hvarföre jag för min del vill yrka afslag å Utskottets hemställan samt bifall till motionen. Jag, och säkert flere med mig, hafva bemärkt att bland de många representan-ter för städerna, som finnas i denna Kammare och i Medkammaren, finnes det icke en enda kroppsarbetare. Här finnes dock en stad, som sänder ett ganska stort antal riksdagsmän till Riksdagen; men den har likväl icke sändt en enda kroppsarbetare.

Jag inskränker mig till detta yttrande och hoppas att Kammaren i år lika som under föregående år gillar det förslag till grundlags-förändring, hvarom nu är fråga.

Herr O. Andersson i Burlöf: Jag har vid flere föregående till-fällen tillkännagifvit min åsigt i denna fråga; och jag skulle därför icke hafva begärt ordet, om icke ett yttrande från talaren på karl-stadsbänken dertill gifvit mig anledning. Herr Rundgren har införd

Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

Kammaren redogjort för huru det tillgått vid ett valmöte i Karlstad, och huru valet höll på att utfalla; detta skulle väl utgöra ett bevis på förträffligheten af det nuvarande. Jag lemnar denna hans bevisföring i sitt värde; men då han yttrade, att det var endast genom verksamheten från motsatta sidan, som man lyckades förekomma ett val, som icke skulle hafva ländt det samhället till heder, så får jag tillstå, att, om det val, som i stället skedde, lände samhället till heder, så hade det dock varit bättre om en annan, än just den som valdes, yttrat detta. Deremot länder det, efter min åsigt, icke den talaren till heder att, på sätt som skett, här nedsätta en medtäflare. Jag anser äfven, att det icke skulle lända denna Kammare till heder, om man icke inlade en gensaga mot detta sätt att klandra personer, hvilka icke äro i tillfälle att försvara sig.

I öfrigt, hvad sjelfva den föreliggande frågan beträffar, är jag lifligt öfvertygad derom, att det är rättvist, billigt och klokt att utsträcka rösträtten enligt reservanternes förslag, till hvilket jag således för min del påyrkar bifall.

I detta anförande instämde Herrar *L. Börjesson, N. Nilsson* i Espinge, *A. F. Petersson* i Sibbarp och *Olof Jonsson*.

Herr Wallenius: Då jag icke förut i denna Kammare tillkännagifvit min åsigt i den fråga, som föreligger, så får jag nu förklara, att jag är en vän till den utvidgade rösträttens framgång i vårt land och jag anser anspråken derpå vara rättvisa och billiga. En talare från Halland yttrade, att denna utvidgning af rösträtten borde ske först när behofvet så kräfde. Men det är enligt mitt förmenande en vanskligh sak att säga när detta behof kan sägas hafva kommit, när utvidgningen således skall göras. Min åsigt är dessutom, att man bör så småningom inrymma rättighet åt dessa kroppsarbetare att deltaga i ärenden, som angå rikets angelägenheter, i stället för att vänta till den dag kommer, då arbetarne kanske komma att söka förskaffa sig denna rättighet på ett våldsamt sätt; ty jag älskar fred och önskar således, att reformen skall gå igenom utan våldsamheter. Jag medgifver gerna, att emigrationen och rösträttsfrågan just icke hafva synnerligen mycket sammanhang med hvarandra, ty en utvidgad rösträtt kan naturligtvis icke hämma emigrationen; men jag vill påstå, att genom denna utsträckning kommer den klyfta, som nu förefinnes mellan arbetsgifvare och arbetstagare eller kroppsarbetare att försvinna, och de orättvisor som nu ega rum utjemnas, och belåtenhet med och kärlek till vårt land derigenom framkallas hos den arbetande klassen af folket, och jag tror att denna ömsesidiga belåtenhet mellan arbetsgifvare och arbetstagare skall väga tungt i vågskålen för dem, som vilja utflytta till främmande land; mången af dem skall tänka sig väl före, innan han lemnar en älskad husbonde, som velat honom godt och äfven visat det i handling. På det sättet skall genom rösträttens utvidgning emigrationen kanske förminskas.

Det har här blifvit sagdt, att arbetaren är fiendtligt sinnad mot landtmannapartiet och att, då arbetarne en gång komma till valdet

de skola från Riksdagen aflägsna detta parti. Jag är icke rädd derföre, ty arbetaren och jordbrukaren hafva samma intresse att bevaka, de bära båda dagens tunga och hetta i lika hög grad; de känna hvarandras behof, de känna hvad det vill säga att arbeta. Arbetarne och jordbrukarne hafva så många stora och gemensamma intressen, att när arbetarne finna en representant med goda och ädla åsichter, så skola de icke kasta bort honom, derföre att han är jordbrukare. Det har blifvit sagdt här i dag, att de, som åstadkommit arbetarens förbättring i socialt och ekonomiskt hänseende, äro de som stå på makstens höjder. Detta är sant, mine Herrar, ty arbetarne hafva ingen stämna vid Riksdagen och kunna ej göra sin röst gällande, och för dem är det således omöjligt att i politiskt hänseende göra något, utan de få nöja sig med de smulor, som komma från oss här.

Jag har ingenting vidare att tillägga, utan önskar framgång åt den utvidgade rösträttens införande i vårt land, viss derom, att den skall blifva för fäderneslandet gagnelig och lyckosam.

Herr Angel: Hvad som å nyo uppkallat mig i frågan, är i första rummet min önskan att få till protokollet tydligt och klart uttala en gensaga mot Biskop Rundgrens yttrande; ty ehuruväl han står på samma sida som jag, kan jag icke gilla den åsigt, från hvilken han utgick, eller att det skulle vara farligt att nedflytta strecket, derför att personer med 400 kronors inkomst lättare skulle låta leda sig till att rösta mot bättre vetande eller öfvertygelse. Jag tror nemligen, att de, som betala för en inkomst af endast 400 kronor och de, som nu ega politisk rösträtt, lika lätt låta leda sig af andra. Likaledes vill jag uttala en gensaga mot ett annat hans yttrande, som innebar en farhåga mot att svenske arbetaren skulle få inträde i lagstiftande församlingar, samt gifva till känna, att hos mig förefinnes ingen dylik farhåga.

Herr Wallenius behagade sönderslita mitt förra yttrande och anförä såsom enstaka ett uttalande, som jag hade i sammanhang med ett föregående. Yttrandet var, att jag skulle vilja medgifva rösträtten, när den verkligen behöfdes. Detta mitt yttrande föregicks nemligen af ett uttalande af den nakna sanningen, att de, som nu ega rösträtt, och bland dem många arbetare, begagna sig icke af denna rösträtt. Men, säger man, derför är det icke skäl att icke sänka strecket, ty då kvarstår alltid frågan: hvarför icke då taga bort rösträtten från desse, som icke begagna sig af densamma? Hvad jag har sagt är emellertid det, att då en utsträckning visar sig af verkligt behof påkallad, då de arbetare, som innehafva politisk rösträtt, begagna sig af densamma, då skall jag vara den förste att vara med om att sänka strecket, men intill dess vidhåller jag mitt gjorda yrkande, så mycket mera som enhvar, som känner arbetarens förhållanden, väl måste medgifva, att äfven de, som äro taxerade till 800 kronors inkomst, tigga om att få nedsättning i taxeringen för att derigenom besparas en liten afgift till stat och kommun för hvad de rätteligen förtjena. Således torde sådan politisk lifaktighet ännu icke hos dessa klasser förefinnas, att strecket nu behöfver nedsättas. Jag vet mycket väl, att

*Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)*

Om ändring
af § 14
Riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

uttalandena i denna fråga komma att genljuda från Ystad till Haparanda, och att de, som tala för bifall, derigenom för närvarande skaffa sig en viss gloria, men jag står dock fast vid mitt yttrande, att tiden för streckets nedflyttande ännu icke är inne.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf Herr Tal-
mannen propositioner enligt de gjorda yrkandena; hvarvid Kammaren,
med afslag å Utskottets hemställan, biföll den framställning, som inne-
fattades uti den af Herrar Jonas Andersson, Borg m. fl. afgifna, vid
utlåtandet fogade reservation.

§ 3.

Föredrogs och bifölls Konstitutions-Utskottets Utlåtande N:o 7, i
anledning af motion om ändring af § 72 Regeringsformen och § 71
Riksdagsordningen.

§ 4.

Föredrogs och bifölls Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 8
angående stämpelpappersafgiften.

§ 5.

Angående
konsistorie-
notariernes
uppbörds-
provision.

Förekom till afgörande Andra Kammarens Första Tillfälliga Ut-
skotts Utlåtande N:o 3 (i samlingen N:o 8), med anledning af motio-
ner angående afskaffande eller nedsättning af konsistorienotariernes
provision å uppbörd för välgörenhetsinrättningar.

Efter föredragning af *punkten 1* — deruti Utskottet hemställt,
att Herr *I. Asklöfs* motion, N:o 75, i hvad den afsåge en anhållan
till Kongl. Maj:t om utredning rörande konsistorienotariernes löne-
inkomster, icke måtte till någon Kammarens åtgärd föranleda — yttrade

Herr Hedin: Jag skall endast anhålla att få göra ett berikti-
gande och meddela en förklaring.

Å sidan 15 i Utskottets betänkande förekommer under rubriken
e) *provisioner* följande titel: "af två fonder bestämdt arvode 157: 50",
men bör heta "af tre fonder bestämdt arvode 157: 50". Tryckfelet
är föranledt af en svårare otydlighet i manuskriptet.

Vidare ber jag att få lemna en förklaring till den not, som bör-
jar på 9:de och slutar på 10:de sidan. Utskottet har der antagit, att
skiljaktigheterna mellan de af enke- och pupillkassans kamrerare med-
delade uppgifterna å provisionen vid Stockholms stads konsistorium
och den uppgift om samma sak, som meddelats af samma stads kon-
sistorienotarie, skulle kunna förklaras derigenom, att den ena upp-
giften gälde ecklesiastikåret och den andra kalenderåret. Jag har
emellertid sedermera af konsistorienotarien erfarit, att så icke är för-

hållandet, i ty att äfven hans uppgift afser ecklesiastikåret, och han har sjelf icke kunnat förklara anledningen till skiljaktigheten. Emellertid torde den förklaring, Utskottet sökt i denna not angifva, vara i öfrigt riktig, ty åtminstone har konsistorienotarien i Göteborg till mig muntligen meddelat, att hans uppgift gäller kalenderår, och att deri låge förklaringsgrunden till att den siffra, som meddelats af enke- och pupillkassans kamrerare och som afser ecklesiastikåret, blifvit betydligt mycket högre.

*Angående
konsistorie-
notariernes
uppbörds-
provision.
(Forts.)*

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll Utskottets hemställan.

I *punkten 2* hade Utskottet, med anledning af Herrar *I. Asklöfs* och *Sven Anderssons* uti motionerna N:is 75 och 86 framställda förslag om upphäfvande eller åtminstone inskränkning af konsistorienotariernes nuvarande författningensliga rätt till uppbördsprovision å af dem mottagna och redovisade medel, som tillflyta "välgörenhetsinrättningar" eller "välgörenhetsanstalter", gjort följande hemställan:

"att Kammaren för sin del besluter, att Riksdagen i skrivelse till Kongl. Maj:t anhåller, det Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, om och under hvilka vilkor konsistorienotariernes rätt till uppbördsprovision må kunna i vissa fall, såsom de af 1871 års Riksdag påpekade, upphävas, i vissa fall derhän förändras, att provisionen blifver inskränkt till skälig ersättning för det ej annorledes godtgjorda besvär, som uppbörden medför."

Rörande denna hemställan yttrade

Herr Liss Olof Larsson: Jag har ej begärt ordet för att på något sätt klandra det Tillfälliga Utskottet, tvärtom är jag Utskottet mycket tacksam för den utredning, det lemnat, och för det slut, hvartill det kommit; utan jag begärde ordet för att hemställa, om ej ett litet tillägg kunde göras i Utskottets kläm. Mig förefaller det nemligen, som om man, i fall man skriver till Kongl. Maj:t, på sätt Utskottet föreslagit, möjligen skulle kunna löpa fara att riskera att få ett förslag till lönerreglering för konsistorienotarierna, hvarigenom de från staten skulle få ersättning för hvad de mistade genom minskad provision. Jag styrkes i denna förmodan, då jag ser den bilaga, som åtföljer Utskottets betänkande, samt den framställning, som samtliga konsistorienotarierna gjort i frågan, i hvilken framställning det på 41:a sidan hemställles: "*att* domkapitlens tjänstemän erhålla fasta löner af statsmedel i förhållande till dem åliggande arbete och göromål, och *att* deras aflöning, vare sig med särskilda kollekt eller med provision å kollekt, må upphöra, så snart dermed nu förenad inkomst blifvit af staten nöjaktigt ersatt". För min del skulle jag icke vilja vara med om att på sådant sätt reglera dessa löner, att man toge statsmedel till detta ändamål, för att derigenom inbespara den provision, som levereras från presterskapets enke- och pupillkassa, hvilken kassa har så stora medel till sitt förfogande, att den mycket väl kan vidkännas den ersättning till konsistorienotarierna, som den får vidkännas i och

Angående konsistorienotariernes uppbördsprovision.
(Forts.)

för medlens uppbörd. Det är således om bifall till Utskottets betänkande jag hemställer, men skulle dock för min del vilja yrka, att i klämman tilläggas ett par ord, så att klämman komme att heta: "att Kammaren för sin del besluter, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, om och under hvilka vilkor konsistorienotariernes rätt till uppbördsprovision må, utan statsverkets betungande, kunna i vissa fall, såsom de af 1871 års Riksdag påpekade, upphävas, i vissa fall derhän förändras, att provisionen blifver inskränkt till skälig ersättning för det ej annorledes godtgjorda besvär, som uppbörden medför". Det är således orden: *utan statsverkets betungande*, som jag skulle vilja hafva tillagda, och det är på detta yrkande, som jag hos Herr Talmannen vågar anhålla om proposition. Det förefaller mig visserligen, som om detta äfven skulle hafva varit Utskottets mening, men det kan ej skada, om det bestämdt uttalas i sjelfva klämman.

Herr Rundgren: Herr Talman! Hvad som af den föregående talaren blifvit yttradt är, sedt från hans sida, mycket förtänksamt och klokt såsom vanligt. Men märkligt är, att jag för min del hade ämnat föreslå, att i stället för lydelsen af klämman, sådan den är af Tillfälliga Utskottet föreslagen, den måtte blifva sådan, som konsistorienotarierna begärt på 41:a sidan, nemligen: "att Eders Kongl. Maj:t täcktes vidtaga lämpliga åtgärder för åstadkommande af en löneroglering för domkapitlens tjänstemän, hvarigenom deras löner komme att i väsentlig mån utgå af statsmedel och tillika ställas i ett rimligt förhållande till det under en senare tid högst betydligt ökade arbete, som åligger dem". Jag anser nemligen, att det ligger en orättvisa deri, att tjänstemännen vid offentliga verk, sådana som domkapitlen, skola vara hänvisade hufvudsakligen till sådana tillfälliga löneförmåner, hvilka man inom alla andra områden har sökt att få afskaffade; och besynnerligt synes det mig, att man skulle vilja ställa tjänstemännen vid domkapitlen i en sådan undantagsställning, att man ej vill erkänna dem såsom embetsmän, hvilka böra hafva understöd af statsmedel. Det synes af motionerna, hvilka ledsamheter det system, som nu är rådande, medför i afseende på konsistorienotariernes aflöning; och det måste för dem vara ganska ledsamt att för inkomster, hvilka de äro lagligen tillförsäkrade, uppbära förebräelser, och att sådana omständigheter framkalla motioner, sådana som den nu behandlade.

Hvad nu beträffar anledningen till motionen, eller den höga provision, som konsistorienotarierna ega uppbära för uppbörden af inkomsterna från lediga prestlägenheter, tror jag för min del, att det öfverklagade förhållandet härutinnan skulle utan någon sådan skrifvelse, som den här föreslagna, kunna hjälpas, om konsistorierne blott hölle sig till ordalydelsen i 1874 års författning, hvilken vid Karlstads domkapitel från och med innevarande år blifvit efter ordalydelsen tillämpad. Det heter nemligen i den åberopade författningen icke, att det är konsistorienotarierna, som hafva att uppbära denna hittills vanliga provision, utan att den behållna inkomsten af ecklesiastika sysslor uppbäres af konsistorierne för att till enke- och pupillkassans direk-

tion redovisas mot vanlig provision. Derför att jemväl amanuensen vid domkapitlet fått betydligt ökade göromål genom denna kassas inrättande, har från och med i år blifvit vid Karlstads domkapitel så bestämdt, att konsistorienotarien får fyra procent och amanuensen två procent af nämnda medel i uppbördsprovision; och för min del tror jag icke, att något hinder finnes, att denna tillämpning af författningen kan ega rum jemväl vid andra domkapitel. Skall en skrifvelse i nu föreslagna syfte aflåtas till Kongl. Maj:t, förefaller det mig vara en orättvisa mot konsistorienotarierna att begära, att uppbördsprovisionen må i vissa fall upphöra, eller också att provisionen skall blifva inskränkt till en skälig ersättning för det ej annorledes godtgjorda besvär, som uppbörden medför. Vill nemligen Riksdagen icke betrakta konsistorienotarierna och konsistorieamanuenserne såsom statens embetsmän, då förstär jag sannerligen icke, hvarför Riksdagen skall blanda sig i denna lönefråga. Skall Riksdagen taga någon befattning med denna sak, synes det mig vara det riktigaste både för det allmänna och för löntagaren, att en utredning göres med afseende på det behof, som kan förefinnas, och att man således icke må rädas för att, i händelse af behof, äfven med statens medel, till större utsträckning än nu är fallet, bidra till upprätthållande af dessa tjänster.

Jag vill därför föreslå, att i stället för den kläm, som nu af Tillfälliga Utskottet är föreslagen, från Kammarens sida må fattas ett beslut, som öfverensstämmer med hvad af konsistorienotarierna i den af dem till Kongl. Maj:t afgifna petition begärts, hvilket förslag till beslut, som återfinnes på sidan 41 i utskottsbetänkandet, jag redan uppläst. Jag anser mig skyldig såsom ordförande i ett domkapitel att anhålla om proposition på detta förslag, ehuru Kammaren möjligen icke kan finnas benägen att understödja detsamma.

Herr C. A. Larsson: Jemte det jag instämmer i det ändringsförslag, Herr Liss Olof Larsson framställt, anser jag mig böra påpeka några resurser, som finnas, för att Kongl. Maj:t skall kunna förnöja dessa konsistorienotariater utan att behöfva dertill använda statsmedel.

Jag för min del kan icke finna, att dessa tjänstemän äro fullt jemförliga med andra stater och corpser i vårt land. Presteståndet har nemligen förbehållit sig genom särskilda privilegier vissa inkomster, som man hvarken kan indraga eller minska utan deras eget och kyrkomötets bifall. Detta är deremot icke förhållandet med andra stater och corpser, hvilkas löner blifvit reglerade för statens räkning. Ty militärerna afstodo vid deras löneroglering från alla emolument, som de förut haft, och på samma sätt förhåller det sig med landtstaten. Samtliga deras boställen, tionden och öfriga dylika förmåner indrogos, mot det att de erhöilo en kontant lön af staten. Men jag tror icke, att presterskapet och biskoparne vilja gå in på, att man indroge deras nuvarande inkomster och i stället gifve dem lön direkt från staten. Vi veta, att stora fonder redan hafva samlats under namn af biskoparnes och presterskapets lönerogleringsfonder, och att dessa afkasta stora räntebelopp. Då nu de ifrågavarande tjänstemännen egentligen

Angående konsistorie-notariernes uppborðs-provision.
(Forts.)

icke äro statens tjenstemän i annan mening, än att de biträda konsistorierna med skrifning, och således i sjelfva verket äro presternas medhjelpare eller notarier eller hvad man vill kalla dem för, så bör det väl hädanefter såsom hittills tillkomma presterna att aflöna dem af sina tillgångar. Jag anhåller därför, att man antingen i motiveringen eller i klämman hänvisar på, att Kongl. Maj:t kan i dessa båda af mig nämnda fonder hafva tillgångar, hvarmed ifrågavarande tjenstemän kunna aflönas, utan att staten på något sätt behöfver belastas. Skulle man vid en reglering af deras löner vilja tillägga dem de inkomster, de för närvarande uppbära af statsverket, må så vara; men jag vill ej vara med om någon ökning i statsutgifterna i och för denna löner reglering, och en bestämd antydan derom anser jag böra införas antingen i motiven eller i klämman.

Herr Nils Petersson: Äfven jag tror, att det icke endast är billigt, utan äfven nödvändigt, att ett sådant tillägg, som det af Herr Liss Olof Larsson föreslagna, intages i punkten. Jag vill blott erinra Kammaren derom, att det är nödvändigt, att Riksdagen är försigtig vid affattandet af sina skrivelser till Kongl. Maj:t, ty det kan mycket lätt hända, att skrivelser af ifrågavarande beskaffenhet uppfattas så, att icke allenast den begärda löner regleringen beviljas, utan att dessutom en särskild löneförhöjning blir en följd deraf. Då det för öfrigt af en föregående talare är visadt, att konsistorienotarierna kunna få sin lön på annat håll, utan att staten behöfver betungas för detta ändamål, torde det var skäl att begagna den utvägen.

Talaren på karlstadsbanken yttrade, att det vore otillbörligt, att konsistorienotariernas rätt till uppborðs provision i vissa fall förändrades derhän, att provisionen blefve inskränkt till skäligen ersättning för det ej annorledes godtgjorda besvär, som deras uppborð medförde. Jag hemställer, hvilket må vara otillbörligare antingen att framkomma med ett dylikt yttrande eller att vilja lemna äfven dessa tjenstemän en *skäligen* ersättning för deras arbete.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag med det tillägg dertill, Herr Liss Olof Larsson föreslagit.

Herr Östling: Då jag i följd af min heshet har svårt att göra mig hörd af Kammaren i afton, skall jag icke inlåta mig på att bemöta åtskilliga yttranden, som här blifvit fälda, och hvilka väl kunde förtjena ett svar, utan endast inskränka mig till att berigtiga en sak, som förekommer i samma not, som Utskottets ordförande nyss uppläst. Deri finnes nemligen äfven en notis om, att den uppgift angående konsistorienotariens i Linköping inkomster, som lemnats af enke- och pupillkassans kamrerare, icke stämmer öfverens med uppgiften från domkapitlet, oaktadt det heter, att uppgifterna afse eklestastikåret 1880—1881. Detta beror derpå, att uppgiften från domkapitlet verkligen upptager beloppet för eklestastikåret 1880—1881, det vill säga för de lägenheter, som då voro lediga och som renderade så stor behållen inkomst. Men denna inkomst inflyter icke förrän efter detta eklestastikårs utgång och kan således icke upptagas i

enke- och pupillkassans räkenskaper för året 1880—1881, utan måste naturligtvis föras på nästa år. Anledningen till, att de båda uppgifterna, som uppgifvits afse samma år, icke stämma öfverens, är således den, att uppgiften från kassans kamrerare upptager inkomsterna för året 1879—1880, hvilka först under året 1880—1881 till kassan influtit.

Angående konsistorie-notariernes uppördsprovision.
(Forts.)

Att Kammaren icke är så särdeles angelägen om, att staten skall bekosta konsistorienotariernes aflöning, har jag tyckt mig märka, och naturligt är, att, då staten har ett embetsverk, som hittills blifvit skött utan någon nämnvärd kostnad för staten, både Andra Kammaren och Riksdagen i sin helhet äro dermed belättna. Men hur detta kan gå i längden, det blir en annan fråga. Det tycks väl annars, som om dessa embetsverk, hvilka äro lika nödvändiga för staten som många andra, också borde bekostas af staten. De, som nu tienstgöra i domkapitlen såsom ledamöter för att behandla och afgöra der förekommande ärenden, äro nästan allesammans icke med ett enda öre därför aflönade, utan det är ett åliggande, som blifvit lagdt på de lektorer, som tienstgöra vid de läroverk, hvilka hafva den lyckan att vara belägna i stiftsstäderna. För samma aflöning, som lektorerna vid andra läroverk åtnjuta för dem åliggande undervisningsskyldighet, få nu lektorerna i stiftsstäderna — alla utom två, som icke äro ledamöter i domkapitlet — tienstgöra i domkapitlet *utöfver* den tienstgöring, som de hafva vid läroverket. Det är väl sant, att de hafva ett afdrag från sin undervisningstid i läroverket af två timmar för denna tienstgöring i domkapitlet, men vid de flesta domkapitel lär väl en tid af två timmar icke räcka till ens för sessionerna i hvarje vecka och ännu mindre för att sätta sig in i de ofta ganska vidlyftiga handlingar, som skola föredragas inför domkapitlet. Dessutom är att märka, att, då lektorerna vid de öfriga läroverken hafva ferier, så måste dermot de lektorer, som äro ledamöter af domkapitlet, äfven tienstgöra under mellanterminerna och hafva sålunda icke någon egentlig ledighet.

Jag har ansett mig böra upplysa om detta förhållande, som troligtvis icke är bekant för alla af Kammarens ledamöter. Här är nu hvarken rätta platsen eller tidpunkten att tala om, i hvad mån man vid regleringen af lektorernes löner borde fästa afseende vid detta förhållande; man vet ju ännu ingenting om den blifvande lönerregleringen, annat än att man för en kort stund sedan af Stats-Utskottets ärade ordförande fick höra en ganska vacker profetia, hvilken jag för min del anser vara något för tidigt framkommen, i synnerhet för att vara uttalad af Stats-Utskottets ordförande. Men jag anser dock, att något afseende borde fästas vid den nu af mig påpekade omständigheten, då en lönereglering för elementarlärarne skall ega rum.

Herr Danielson: Jag begärde ordet hufvudsakligen med anledning af Herr Biskop Rundgrens yrkande, att Kammaren måtte besluta i enlighet med hvad konsistorienotarierna begärt och som i Utskottets betänkande på sidan 41 finnes intaget. Han ansåg, att detta mycket väl kunde komma under Kammarens ompröfning, ja, jag tyckte mig till och med märka, att han hos Herr Talmannen anhöll om proposi-

*Angående.
konsistorie-
notariernes
uppbörds-
provision.
(Forts.)*

tion på detta sitt yrkande. Jag har sett efter i betänkandet; och jag kan icke finna, att det, som der anförts på sidan 41, står i något som helst sammanhang med hvad motionären här föreslagit; och jag tror därför icke heller, att Kammaren nu kan bifalla Biskop Rundgrens yrkande. För öfrigt anser jag denna fråga redan vara af Utskottet så grundligt utredd, att icke mycket torde vara att tillägga, och då jag i viss mån är förekommen af Herr C. A. Larsson, skall jag därför endast be att få instämma i det af Herr Liss Olof Larsson gjorda yrkandet.

Herr Hedin: Utskottet har, såsom Kammarens ledamöter torde finna, gjort ett försök att i sin mån bringa denna obehagliga och, såsom det tyckes, fastfrusna fråga i rörelse igen. Om nu Kammaren bifaller Utskottets hemställan i denna punkt med den ändring, som af den förste ärade talaren föreslagits, så vågar jag med temlig visshet förutsäga, att frågan icke kommit ett enda steg framåt, och detta af skäl, som jag delvis icke kan nämna, men delvis ber att få anföras.

Kammaren har genom Utskottets betänkande erinrats om det faktum, att allt sedan år 1871 har hos Kongl. Maj:t hvilat förslag till partiel reform i afseende på konsistorienotariernes aflöningsätt, och att denna fråga sedan dess icke tagit ett enda steg framåt till sin lösning. Om nu denna Kammare för sin del förklarar — och detta beslut blir Riksdagens — att statsverket icke får i någon mån betungas i och för denna lönereglering, så kommer detta att utgöra ett bestämt skäl för Kongl. Maj:t att låta frågan fortfarande hvila i samma goda ro, som den hittills hvilat allt sedan år 1871. Ty huru skall Kongl. Maj:t bära sig åt? Om Kammarens ledamöter behaga se efter i Utskottets betänkande, bilagan A sid. 28, finnes der intagen en uppgift om en konsistorienotaries löneförmåner, hvilka alls icke förefalla mig vara öfverdrifna; uppgiften slutar med ett belopp af 3,299 kronor 37 öre. Om vi nu förutsätta, att konsistorienotariernes provisioner skulle borttagas, så skulle efterträdaren till den nuvarande konsistorienotarien i Visby komma att få 830 à 840 kronor mindre löneinkomst för året, enligt hvad nu föreliggande siffror visa, än den nuvarande innehafvaren af denna tjänst uppbär. Skulle man vidare — hvilket jag för min del anser högst önskvärdt — åtminstone inskränka fullmaktslösen, hvilken, såsom också Utskottet säger, är synnerligen betungande för klen aflönade befattningstagare vid skolstaten, då blefve samme konsistorienotaries lön så reducerad, att det icke torde blifva möjligt att med en sådan lön få denna tjänst besatt med lämplig person. Om det således, då Kongl. Maj:t en gång skrider till uppgörande af definitivt löneregleringsförslag för konsistorienotarierna, skulle befinnas oundgängligt att på ett eller annat håll skaffa en fyllnadssumma, kan Kongl. Maj:t icke, i följd af ett sådant uttalande från Riksdagens sida, som den förste ärade talaren föreslagit, framkomma med proposition i sådan rigtning, äfven om fyllnadssumman vore relativt obetydlig.

Således är min konklusion den, att vill man, att efter lång väntan en åtgärd skall vidtagas i detta hänseende från Kongl. Maj:ts

sida, gör man rättast i att bifalla Utskottets förslag oförändradt; vill man åter, att allt skall stanna i det gamla oeffterrättlighetskicket, då bör man bifalla det förslag, som af den förste ärade talaren framställts. Jag för min del anhäller om bifall till Utskottets förslag oförändradt.

*Angående
konsistorie-
notariernes
uppbörds-
provision.
(Forts.)*

Herrar *G. Th. Ljunggren* och *Abr. Rundbäck* instämde med Herr Hedin.

Herr vice Talmannen *Ifvarsson*: Jag föreställer mig, att följden af en sådan skrifvelse, som här är ifrågasatt, skulle blifva den, att Kongl. Maj:t komme att göra framställning till Riksdagen om statsanslag för aföning åt konsistorienotarierna. Under nuvarande kyrkliga förhållanden i allmänhet skulle Riksdagen då vägra sitt bifall, och jag anser det därför vara klokt, att man nu icke skrifver om annat än man verkligen vill. På denna grund anser jag också Herr *Liss Olof Larssons* förslag vara välbetänkt. Att nu åter, på sätt Utskottet tillstyrkt, skriva och säga att man önskar en löneroglering, men sedermera, när förslag till en sådan framkommer, säga: nej det var icke vår mening, att staten skulle släppa något till, det anser jag icke vara rätt. Då är det bättre att säga hvad man verkligen vill. Jag tror nemligen, att den allmänna meningen är den, att så länge vi hafva ett presterskap, som har sig förbehållet, att dem icke kan fräntagas ett enda öre utan kyrkomötets bifall, så vill man icke heller af statens medel tillsläppa något för reglering af löner på det kyrkliga området. Den reglering, som kan finnas lämplig och ändamålsenlig, den må ske, men presterskapet må släppa till af egna medel, hvad som därför är af nöden. En löneroglering har ju egt rum af presterskapets löner i allmänhet, för att utjemna förut befintliga ojämnheter, och hvarför skulle icke reglering af konsistorienotariernes löner kunna ske på samma sätt? Skulle man icke t. ex. kunna minska lönerna på ett håll och höja dem på ett annat, och kan man icke äfven föreställa sig, att tillräckliga tillgångar finnas uti biskoparnes eller presterskapets lönerogleringsfonder för att dermed höja de kient aflönade konsistorienotariernes löner? Jag antager, att icke ens biskoparne skulle motsätta sig något sådant: de hafva tillräckliga löner, och konsistorienotarierna äro ju deras biträden. En sådan löneroglering skulle sålunda säkerligen ganska lätt kunna genomföras utan att statsverket dermed behöfde betungas.

Hvad beträffar den anmärkningen, att ledamot i domkapitel får tjenstgöra der utan någon aflöning, så, ehuru den frågan icke egentligen hör hit, tillåter jag mig säga, att jag medgifver att detta kan innebära en orättvisa. Men man skulle i viss mån kunna afhjelpa denna orättvisa genom att befria domkapiteln från deras domsrätt; då finge ledamöterna ej så mycket att göra och notarierna behöfde då icke heller så stora löner. Jag för min del skulle, om vederbörande derom gjorde framställning, mycket gerna gå in på ett förslag från det högvördiga sällskapet i sådant syfte. Jag är viss om, att hela samhället skulle finna sig väl af en slik förändring. För

Angående
konsistorie
notariernes
uppbörds-
provision.
(Forts.)

min del yrkar jag bifall till det af Herr Liss Olof Larsson framställda förslag.

Herr Rundgren: Jag har begärt ordet för att tillkännagifva, att mig enskildt meddelats, att talmannen icke kan framställa proposition på mitt förslag, då icke någon motion i det hänseendet blifvit väckt. Jag vill därför återtaga detta mitt förslag och inskränker mig till att yrka bifall till Utskottets hemställan, sådan den här föreligger, enär derigenom åtminstone en utredning i frågan kan vinnas.

Öfverläggningen var slutad. Herr Talmannen gaf propositioner såväl på bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick, som ock på bifall till samma hemställan med den förändring, Herr Liss Olof Larsson föreslagit; och som den senare propositionen blef med öfvervägande ja besvarad, hade Kammaren alltså för sin del fattat ett så lydande beslut: "att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, det Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, om och under hvilka vilkor konsistorienotariernes rätt till uppbördsprovision, utan statsverkets betungande, må kunna i vissa fall, såsom de af 1871 års Riksdag påpekade, upphävas, i vissa fall derhän förändras, att provisionen blifver inskränkt till skäligen ersättning för det ej annorledes godtgjorda besvär, som uppbörden medför."

Detta beslut skulle, jemlikt stadgandet i 63 § 3 mom. Riksdagsordningen, genom utdrag af protokollet Medkammaren delgifvas.

§ 6.

Angående
fortsättnings-
skolor.

Föredrogs Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 4 (i samlingen N:o 9), i anledning af motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ändring eller förklaring af Kongl. kungörelsen den 11 September 1877 rörande fortsättningsskolor.

Med erinran om vigten af att i möjlig mån främja det syfte, för hvars ernående de så kallade fortsättningsskolorna anordnats, hade Herr *Ola Andersson* i Burlöf i motionen N:o 117 föreslagit det Riksdagen måtte anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes meddela sådan ändring eller förklaring uti Kongl. kungörelsen den 11 September 1877 angående fortsättningsskolor, att dels stadgandet att hafva med goda vitsord genomgått föregående afdelningars i folkskolan kurser något jemkades och mildrades; och dels att det måtte stå skolråden fritt att i samråd med distriktets folkskoleinspektör indela tiden för fortsättningsskola, på sätt för hvarje fall kunde anses lämpligast och till ändamålet mest ledande.

Utskottet hade, i anledning af nämnda motion, hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla: "*dels* om sådan ändring af Kongl. kungörelsen den 11 September 1877, att tillträde till fortsättningsskola må lemnas icke blott de lärjungar, hvilka med goda vitsord genomgått folkskolans föregående afdelningars kurser, utan äfven dem, som, utan att hafva genomgått sagda afdelningar, dock på nöjaktigt sätt styrka sig ega det kunskapsmått, som för folkskolans lärjungar medför rätt till inträde; *dels ock* om den förklaring

af berörda Kongl. kungörelse, att det må stå skoloråd i landtkommun fritt att, i samråd med distriktets folkskoleinspektör, indela den för fortsättningsskola stadgade tiden på sätt för hvarje fall kan anses lämpligast och mest ändamålsenligt.“

Angående
fortsättnings-
skolor.
(Forts.)

Beträffande detta förslag anförde:

Herr Abr. Rundbäck: Jag skall be att på skäl, som jag vill anföra, få yrka afslag på föreliggande skrivelseförslag. Det innehåller, såsom Kammaren torde finna, två delar, afseende den ena, att en förändring skulle åstadkommas i Kongl. kungörelsen den 11 September 1877, och den andra att få en förklaring af samma kungörelse. Hvad den första delen beträffar, anser jag att en begäran i den föreslagna riktningen skulle stödja sig på ett missförstånd, ty mig veterligen finnes ingen föreskrift gifven, att lärjungar, som vilja vinna inträde i fortsättningsskolorna, der förutmåste hafva genomgått folkskolans afdelningar. I Kongl. kungörelsen den 11 September 1877 heter det nemligen alldeles uttryckligen, att dessa lärjungar skola hafva genomgått föregående afdelningars kurser, hvilket är något annat än att hafva genomgått folkskolans föregående afdelningar. För öfrigt hafva vi helt nyss fått en ny folkskolestadga af den 20 Januari i år, på grund af Riksdagens skrivelse förlidna år, hvilken stadga upphäver de flesta föregående stadgar och bestämmelser, och der stadgas i § 5, att "för de lärjungar, som genomgått de för folkskolan fastställda *lärokurser*, bör tillfälle beredas att efter bestämd plan under lärarens ledning dels underhålla redan förvärfvade kunskaper, dels ock deruti ytterligare förkofra sig" samt att för denna fortsatta undervisning må inrättas särskild fortsättningsskola. Här visar sig sålunda tydligt, att man för att erhålla inträde i nämnda skola alls icke behöfver hafva genomgått folkskolans afdelningar, utan blott behöfver hafva inhemtat det kunskapsmått, som erfordras för utträde derifrån, och vid sådant förhållande skulle den skrivelse, som nu är föreslagen, innefatta en begäran om en förändring af hvad aldrig blifvit föreskrifvet.

Hvad derefter den senare delen af klämman angår, medgifver jag väl, att det kan förefinnas skäl för hvad deri hemstälts; men man torde icke för de få undantagsfallens skull, hvilka genom särskilda undantagsbestämmelser kunna ordnas, böra tillspillogifva hela regeln. Kongl. Maj:t har förut gjort dylika undantagsbestämmelser och kommer utan tvifvel att äfven hädanefter göra sådana, i fall giltiga skäl därför förefinnas. Jag anser det icke heller vara lämpligt att från Kongl. Maj:t och domkapitlet öfverflytta regleringen af denna fråga till folkskoleinspektören och församlingen. Skoloråden på landet äro icke alltid de mest kompetenta att bedöma dylika saker, och folkskoleinspektören ombytes ofta och är därför icke nog erfaren, innan han har riktigt satt sig in i frågorna och skaffat sig tillräcklig tillit till sina egna anordningars förträfflighet. Jag tror därför, att det är bättre, som det nu är, nemligen att låta Kongl. Maj:t i vissa fall, efter inspektörens hörande, afgöra dessa frågor.

Dessutom är det en annan sak, som jag ville fästa uppmärksamheten på. Jag vill nemligen icke gerna vara med om att förändra en

Angående
fortsättnings-
skolor.
(Forts.)

fortsättningsskola på landet till en aftonskola. Det kan vara nödvändigt i ett eller annat fall, men der det icke är af oundgängligt behof påkalladt, anser jag en sådan förändring vara mera skadlig än gagnelig. Det är ju alldeles klart, att, om fortsättningsskolan får fortgå i ett sammanhang 6 veckor å rad, och barnen få vara i skolan dagen igenom, man då skall kunna ordna undervisningen efter en bestämd plan; men detta kan icke ske, om lästiden utportioneras på några timmar i hvarje vecka, då man under hvarje vecka icke kan meddela undervisning i hvarje ämne. Vidare vill jag påpeka, att lärare och lärjungar efter dagens arbete äro uttröttade, då de komma i aftonskolan, och vi alla, som sysselsatt oss med undervisningen, veta ju, att arbetet vid ljus och lampor är högst olämpligt, i synnerhet när man skall undervisa i skrifning, räkning, geometri och teckning, hvilka just äro hufvudämnena i fortsättningsskolan.

Jag vill därför, att vi icke skola rubba hvad som en gång i detta afseende är stadgadt, och jag är förvissad om, att, i fall det i Skåne eller på något annat ställe finnas några förhållanden, som betinga undantagsbestämmelser, dessa kunna erhållas utan en sådan skrifvelse, som här är i fråga.

Jag yrkar afslag å skrifvelsen.

Herr Wieselgren: Jag tror, mine Herrar, att det misstag, hvarför den ärade talaren på vexiöbanken beskyldde Utskottet, faller honom själf till last. Han omtalade nemligen, att det för rätt att erhålla inträde i fortsättningsskolan vore stadgadt allenast åliggande att hafva genomgått folkskolans föregående afdelningars kurser, men deremot icke att hafva genomgått sjelfva dessa föregående afdelningar. Om endast detta stått att läsa i författningen, hade han haft fullkomligt rätt; men det står ännu något mera, och jag observerade särskildt, att han läste upp äfven det ord, som visar, att hvad han yttrade, blef ett misstag. Det står nemligen, att inträde i fortsättningsskolan lemnas endast de "lärjungar", hvilka hafva genomgått folkskolans föregående kurser. Hvilka lärjungar? Jo, folkskolans lärjungar. 1877 års förordning uttrycker fullt otvetydigt, att fortsättningsskolan är att betrakta som folkskolans öfversta afdelning. Då i denna förordning talas om "lärjungar" och sådana lärjungar, hvilka genomgått "föregående afdelningars kurser", så kan dermed ej menas andra än folkskolans lärjungar. Jag tror således, att det sätt, hvarpå motionären och Utskottet fattat saken, är fullt riktigt, och att det verkligen här gäller att ändra ett stadgande i 1877 års förordning — i fall Kamraren annars vill vara med om att godkänna behofvet och billigheten af en sådan förändring.

Hvad senare momentet i Utskottets kläm angår, så förklarade den ärade talaren, att han visserligen ansåg, att det hade skäl för sig; men han påpekade åtskilliga olägenheter, som skulle komma att ega rum, derest detta förslag komme att blifva af Kongl. Maj:t godkändt. Jag är den förste att medgifva, att han deri kan hafva rätt, om man nemligen antager, att skolerådet och distriktsinspektören icke hafva det förstånd, som man dock bör hoppas och väl torde ha en viss

skyldighet att antaga dem hafva. Då är det möjligt att de kunna falla på den idén att låta vid t. ex. en fabrik fortsättningsskolan anordnas såsom aftonskola, oaktadt det vanligaste förnuft i världen borde säga dem, att lärjungarne efter dagens arbete måste vara uttröttade, i behof af hvila och icke skicklige att sätta sig till boken eller med verklig fördel kunna åtnjuta undervisningen. Men Utskottet har ansett sig böra tilltro skolrådet och inspektören, både hvar för sig och i förening, den urskilning, att de icke under sådana eller andra dylika omständigheter så begagnade den rätt, som efter detta förslag blefve dem medgifven, att de lemnade derhän hvad det enklaste förstånd skulle säga såväl den ärade talaren som oss andra, det nemligen att man icke under *alla* omständigheter bör begagna en förlänad rätt.

*Angående
fortsättnings-
skolor.
(Forts.)*

Deremot förefaller det mig, som om den ärade talaren icke tillräckligt beaktat den stora fördel, som skulle blifva en följd af bifall till Utskottets förslag, då det ju nemligen måste kännas rätt betungande för skolrådet att, för vidtagande af en så enkel och obetydlig anordning, som den här ifrågasatta, vara hänvisad att ingå med underdåniga ansökningar till Kongl. Maj:t. Jag tror för min del, att Kongl. Maj:t sjelf bör vara ganska nöjd med att kunna bereda sig någon lättnad i sina många löpande göromål af rätt underordnad betydelse. Om så skulle vara förhållandet, att den ärade talaren under sin långvariga verksamhet såsom folkskoleinspektör kommit till en mera mörk uppfattning af skolrådets förstånd, så förefaller detta mig rätt ledsamt; men jag för min del undrar dock, om man icke åtminstone i vanliga fall kan antaga, att de olägenheter, som enligt hans uppfattning skulle komma att framgå ur ett bifall till Utskottets förslag, skola dröja att infinna sig. För min del ber jag att få yrka bifall till förslaget.

Herr A. Rundbäck: På samma gång jag vidblifver mitt påstående, att det måste ligga något misstag till grund för hvad som är föreslaget i första delen af Utskottets kläm, finner jag nu i föregående talares yttrande förklaringen till detta missförstånd deruti, att Utskottet föreställt sig fortsättningsskolan såsom en öfre afdelning i sjelfva folkskolan. Detta är emellertid långt ifrån förhållandet. För att vinna inträde i fortsättningsskolan skall man hafva tagit ut examensbetyg i de kurser, som äro föreskrifna för folkskolan. Fortsättningsskolan förhåller sig således till folkskolan såsom akademien till elementarläroverket, man skall hafva tagit afgangsexamen i den ena för att vinna inträde i den andra. För resten är det likgiltigt, om barnet inhemtat kunskaperna i hemmet eller i enskilda eller offentliga undervisningsanstalter; blott det har afgangsbetyg, får det inträde i fortsättningsskolan. Så förhåller det sig med den saken. Man må derom säga, hvad man vill.

Hvad den andra delen af frågan beträffar, så må Herr Wieselgren säga hvad som helst om inspektörerne och beklaga sig öfver, att de icke kunna fullgöra sina skyldigheter, men jag upprepar ännu en gång,

Angående
fortsättningsskolor.
(Forts.)

att en inspektör såsom enskild person icke kan vara lika ofelbar som Kongl. Maj:t, hvilken eger att inhemta vederbörandes yttrande innan han fattar sitt beslut, allrahelst, om inspektören af Kongl. Maj:t blifvit nyss utsedd och möjligen icke hunnit blifva "varm i kläderna", innan ett mål af här omhandlade art förekommer. För öfrigt vill jag fästa motionärens och Kammarrens uppmärksamhet på den omständigheten, att om man antager detta skrifvelseförslag, så bryter man mot en grundsats, som hittills varit iakttagen, att nemligen skolråden icke stå under inspektörerna såsom en myndighet, utan ytterst under Kongl. Maj:t och vidare under domkapitlet i närmaste hand. Dessa myndigheter utfärda bestämmelser, och hvarje förändring i reglementet skall underställas domkapitlets pröfning. Då således i allt annat Kongl. Maj:t och domkapitlet äro myndigheter, men icke inspektören, vet jag icke något skäl, hvarför den sistnämnde uti ifrågavarande fall, som väl är jemförligt med en reglementsförändring, skall blifva en sådan myndighet. Och då skolråden i alla fall skola ingå med skrifvelse i ämnet till inspektören, kunna de lika väl skrifva derom till Kongl. Maj:t, helst om hädanefter en inskränkning i titulaturen kommer att ega rum.

Jag fortfar att yrka afslag.

Herr Wieselgren: Ja, det hjälper icke, hvad den siste talaren upprepade. Vill han vara så god och läsa början af 1877 års förordning, så kan han der se, att sjelfva denna förordning alldeles otvetydigt utmärker fortsättningsskolan som en öfre afdelning af folkskolan, för inträde i hvilken kompetensvilkoren bestämmas med hänsyn till lärjungarne i folkskolans öfre afdelningar; och äfven i den nyligen utkomna förordningen talas på samma vis som i den nu ifrågavarande om dessa "lärjungar". Den ärade talaren läste nyss för andra gången sjelf upp det der ordet, så att af hans egen mun styrkes, att båda förordningarne tala om "folkskolans lärjungar" äfven om den nya förordningen i den § han åberopat icke skulle bruka alldeles samma ordställning, som ingressen till 1877 års förordning.

I hvilket fall som helst vidhåller jag, att Utskottet har fullkomligt rätt, när det fattat bestämmelsen såsom gällande blott folkskolans lärjungar och ansett det icke vara medgifvet för andra "lärjungar" än desse att i fortsättningsskolan inträda. Vidare skall jag bedja att få påpeka, att enligt Utskottets förslag ställes icke skolrådet *under* folkskoleinspektören. Enligt motionärens förslag, liksom enligt Utskottets, skulle skolrådet ega att *i samråd med* distriktets inspektör indela tiden. Inspektören är icke stäld såsom en myndighet öfver skolrådet, utan det har blott sörjts för att icke viktiga åtgärder i kommunens skolväsende vidtagas honom ohördan. Och jag kan icke annat än vidhålla den uppfattning jag nyss framställt, nemligen att man väl omöjligen kan anse det nödvändigt att ett skolråd, för att få en åtgärd af denna beskaffenhet vidtagen, skall behöfva gå till Kongl. Maj:t; af *sådan* vigt är väl ändå icke hela saken.

Herr Hedin: Utskottets utlåtande är dateradt den 6 April och

den nya folkskolestadgan har i svensk författningssamling utkommit den 1 April. Detta var icke af Utskottet känt, då dess betänkande afgafs, ehuru man redan länge hört omtalas, att en ny folkskolestadga på grund af Riksdagens skrivelse i fjor vore att förvänta. Skulle nu, hvilket jag icke vill på fri hand afgöra, någon motsägelse förefinnas mellan hvad Utskottet hemställt i första raderna i klämman och den nya folkskolestadgan, så skulle jag anhålla om, att Kammaren behagade återremittera ärendet till Utskottet.

Angående
fortsättnings-
skolor.
(Forts.)

Sedan öfverläggningen förklarats slutad och propositioner gifvits enligt de yrkanden, som blifvit framställda, beslöt Kammaren till Utskottet återförvisa det förevarande utlåtandet.

§ 7.

Herr *A. Hedin* anmälde en motion, afseende ändring af förordningen den 6 Augusti 1881 angående förbud mot lotterier.

Denna motion, som erhöll ordningsnummern 121, bordlades.

§ 8.

Till bordläggning anmälades följande inkomna ärenden:

Stats-Utskottets Utlåtanden:

N:o 37, i anledning af väckt motion om ändring i bestämmelserna om tiden för uppbörd af kronoutskylder och deras redovisning;

N:o 38, i anledning af väckt motion om eftergift af kronans rätt till danaarf efter Ulrika och Hedvig Tillman;

N:o 39, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen, angående öfverlåtande till Stockholms stad af vissa dels kronan, dels Riksgäldskontoret tillhöriga tomtdelar utmed Riddarholmskanalen emot vederlag till kronan af annan, för sammanbindningsbanan genom Stockholm använd, staden tillhörig mark; och

N:o 40, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen, angående öfverlåtelse på Ingelstads och Jerrestads härads tings- och fänghusbyggnadsskyldige invånare af eganderätten till kronogatehuset N:o 16 Hamnehög;

Lag-Utskottets Utlåtanden och Memorial:

N:o 38, i anledning af Riksdagens Justitieombudsmans hemställan om förändrad lydelse af 23 § Inteckningsförordningen;

N:o 39, i anledning af Riksdagens Justitieombudsmans hemställan om tillägg till 104 § 2 mom. Utsökningslagen samt till 33 § Inteckningsförordningen;

N:o 40, i anledning af väckta motioner om ändring i gällande grunder för rösträtt vid prestval;

N:o 41, i anledning af väckt motion om ändring i bestämmelserna om församlingars rätt att föfoga öfver kyrkokassorna;

N:o 42, i anledning af väckt motion om upphörande af en under namnet "resekallspenningar" till presterskapet i Skåne utgående utskyld;

N:o 43, i anledning af Andra Kammarens återremiss af Utskot-

tets Utlåtande N:o 29, öfver väckt motion om ändring i gällande stadgande om val af ledamot i egodelningsrätt;

N:o 44, i anledning af väckt motion om tillägg till § 57 i Förordningen om kommunalstämma på landet, den 21 Mars 1862;

N:o 45, i anledning af väckt motion om lagbestämmelse angående anordnande af särskilda valkretsar och valbyråer till lättnad vid samfälda val af stadsfullmäktige i större städer;

N:o 46, i anledning af väckt motion om förändrad lydelse af § 21 i förordningen om landsting den 21 Mars 1862;

N:o 47, i anledning af väckt motion om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 Maj 1862; och

N:o 48, i anledning af väckt motion om omarbetande af gällande förordning angående sparbanker;

Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 5 (i samlingen N:o 10), angående väckt fråga om revision af stadgarne för det akademiska examensväsendet; samt

Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 6 (i samlingen N:o 11), i anledning af en utaf Sven Andersson afgifven motion om utverkande på ministeriel väg af hemortsrätt i Danmark och Tyskland åt svenskar, hvilka en viss tid oafbrutet uppehållit sig i något af nämnda länder.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem

H. A. Kolmodin.